

.....

Jaarverslag 2008

Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

.....

Leeswijzer

De Koninklijke Bibliotheek (KB) legt met dit verslag verantwoording af over het in 2008 gevoerde beleid en de resultaten hiervan. Het jaarverslag is in eerste instantie bedoeld voor de Nederlandse overheid, in het bijzonder voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. In het jaarverslag laat de KB zien hoe zij uitvoering heeft gegeven aan haar beleid, en hoe de beschikbaar gestelde middelen zijn ingezet.

Daarnaast wil de KB zowel haar klanten als collega-instellingen, waaronder nationale en universiteitsbibliotheken, onderzoeksinstellingen, universiteiten en archieven, informeren over de activiteiten van de nationale bibliotheek van Nederland.

Het jaarverslag bestaat uit drie hoofdstukken. In hoofdstuk 1 wordt aan de hand van de beleidsthema's uit het *Beleidsplan 2006-2009* verslag gedaan van het derde jaar van de huidige beleidsperiode. Hoofdstuk 2 geeft de cijfermatige verantwoording in de vorm van prestatie-indicatoren, die de kernactiviteiten van de KB in cijfers uitdrukken. Hoofdstuk 3 bevat de financiële verantwoording met de integrale jaarrekening en de accountantsverklaring.

Een gedrukte samenvatting van het jaarverslag 2008 kunt u opvragen bij de afdeling Communicatie van de KB. Deze gedrukte samenvatting is eveneens beschikbaar in het Engels.

Via de KB-website is het jaarverslag 2008 digitaal beschikbaar, zowel in het Nederlands als in het Engels:
www.kb.nl/verslag2008

.....

Bestuur

mr. drs. L.C. Brinkman, voorzitter
mr. H.J. Bruggink
mr. drs. L. Jongsmā
dr. B.E. van Vucht Tijssen

Directie

dr. W. van Drimmelen,
Algemeen directeur (tot 17 november 2008)
dr. M.P. Bossenbroek,
directeur Collecties & Dienstverlening
(waarnemend Algemeen directeur vanaf 18 november
2008)
H.J. Jansen, directeur e-Strategie
dr. P.J. Moree, directeur Bedrijfsvoering

.....

Inhoudsopgave

3	Woord vooraf mr. drs. L.C. Brinkman en dr. M.P. Bossenbroek
5	Verlag van het Algemeen Bestuurscollege
6	Bestuur en organisatie
7	Organogram
8	Vereniging Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek
9	Jaar in het kort

Hoofdstuk 1 Beleidsverantwoording

12	Inleiding: missie en thema's <i>Beleidsplan 2006-2009</i>
13	Thema I Herpositionering van de (digitale) bibliotheek
15	Thema II Versterking nationale wetenschappelijke informatie-infrastructuur
19	Thema III Versterking van de internationale positie
21	Bedrijfsvoering

Hoofdstuk 2 KB-indicatoren

23	Inleiding
24	Overzicht KB-indicatoren 2008
25	Evaluatie en vooruitblik per indicator

Hoofdstuk 3 Financiële verantwoording

32	Bedrijfsvoeringsmededeling
33	Jaarrekening
45	Accountantsverklaring

Bijlagen

46	Aanwinsten collecties
47	(Inter)nationale samenwerking
50	KB in de pers
52	Publicaties van KB-medewerkers
56	Afkortingen
58	Colofon

Woord vooraf

In het derde en voorlaatste jaar van de huidige beleidsplanperiode heeft de KB het beleid volgens de uitgezette lijnen met kracht voortgezet. Met het oog op de ontwikkelingen op het gebied van de digitale informatievoorziening wereldwijd is veel werk gemaakt van de herpositionering van de (digitale) bibliotheek. Een groot deel van dit jaarverslag is gewijd aan de voortgang en de resultaten van deze omslag.

Daarnaast blijft de versterking van de wetenschappelijke informatie-infrastructuur een belangrijke verantwoordelijkheid van de KB. Een belangrijke stap is gezet met de vorming van een consortium van wetenschappelijke bibliotheken en openbare bibliotheken met een wetenschappelijke steunfunctie. De basisdiensten voor de gemeenschappelijke informatie-infrastructuur worden geleverd door OCLC (voorheen OCLC-PICA) op basis van een *service level agreement* (dienstenniveau-overeenkomst). Door de vorming van het consortium hebben bibliotheken een betere positie om samen te bevorderen dat de gewenste innovatie van de infrastructuur ook echt plaats vindt en om gezamenlijk daarbij de prioriteiten te bepalen.

Internationaal is veel aandacht uitgegaan naar Europeana, de Europese digitale bibliotheek die toegang geeft tot informatie uit Europese archieven, bibliotheken, musea en audiovisuele collecties. De lancering van de website vond plaats in Brussel onder grote politieke en publieke belangstelling. De KB zorgt voor de huisvesting van het bureau van het samenwerkingsverband van Europese erfgoedkoepels en grote erfgoedinstellingen, dat voor Europeana verantwoordelijk is. De KB is daarmee een centrum geworden waar medewerkers van diverse internationale bibliotheekorganisaties (ook IFLA en LIBER zijn in de KB gehuisvest) elkaar kunnen ontmoeten en ervaringen uitwisselen.

Het verslagjaar was het laatste onder de leiding van Algemeen directeur Wim van Drimmelen. Na zeventien jaar de KB met vaste hand te hebben geleid in de richting van de digitale bibliotheek en steeds meer nationale en internationale samenwerking, trad hij terug wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Van Drimmelen heeft, zonder zich ervoor op de borst te slaan, intensief en met succes bepleit de KB daadwerkelijk te beschouwen en te respecteren als primus inter pares in de bibliotheekwereld. Evenzeer als hij succesvol is geweest in het onderhouden van uitstekende contacten met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het Algemeen Bestuurscollege spreekt zijn grote waardering uit voor de inzet van directie en medewerkers. Met onverminderd vertrouwen kijkt het bestuur naar de toekomst.

Mr. drs. L.C. Brinkman
Voorzitter Algemeen Bestuurscollege

Woord vooraf

In 2008 bouwde de KB gestaag verder aan de digitale bibliotheek. Werkprocessen werden gestroomlijnd en bestaande diensten zijn ondergebracht in de vernieuwde generieke KB-informatiearchitectuur. De digitalisering van 1,5 miljoen pagina's ANP-nieuwsberichten werd afgerond en de KB startte met het scannen van acht miljoen krantenpagina's voor het project Databank Digitale Dagbladen. Publiekelijk vroeg en kreeg de KB aandacht voor het auteursrecht, dat een belemmerende factor kan zijn bij de digitalisering van vooral twintigste-eeuws materiaal.

Een toekomstbestendige digitale bibliotheek heeft een goed functionerend opslagsysteem nodig, niet alleen ten behoeve van digitale tijdschriften en monografieën, maar ook van de masters van digitaliseringsprojecten. Met de resultaten van het project Vernieuwing e-Depot zal de KB een volgende stap in de realisatie van de digitale bibliotheek kunnen zetten. Duurzame opslag en toegankelijkheid van digitaal opgeslagen materiaal zijn van vitaal belang voor de KB. Dat we daarmee op de goede weg zijn, bleek onder meer uit het vertrouwen dat het Amerikaanse bedrijf Portico in de KB stelt. Ieder half jaar stuurt Portico, dat publicaties van Amerikaanse en internationale uitgevers duurzaam bewaart, een kopie van de daar opgeslagen bestanden naar de KB als back up.

De KB huisvest het bureau van de European Digital Library (EDL). Het verzorgt de website Europeana, die in de nabije toekomst toegang zal geven tot tien miljoen 'culturele objecten' uit meer dan duizend Europese archieven, bibliotheken, musea en audiovisuele collecties. In 2008 werd het prototype van de website in Brussel gelanceerd in aanwezigheid van de ministers van Cultuur van de betrokken landen. De publieke belangstelling bleek vervolgens zo groot dat de website bezweek onder het eigen succes. Gelukkig kon enige tijd later een robuustere versie online worden gezet.

Het grootste deel van de KB-collecties bestaat nog steeds uit gedrukte en geschreven documenten, waarvoor wetenschappers grote belangstelling tonen. In 2008 verwelkomde de KB de Britse historica Lisa Jardine als fellow. Zij deed onderzoek in onze grote Huygenscollectie. Op basis hiervan schetste ze een intrigerend beeld van de persoon Constantijn Huygens, die zo belangrijk was voor de interactie tussen Engeland en Nederland in de zeventiende eeuw. Haar lezing trok veel publiek en leverde veel aandacht op van collega-onderzoekers, studenten en de media. Onderzoekers toegang geven tot onze collecties is en blijft de belangrijkste taak van de KB.

Voor de KB als organisatie en voor alle medewerkers was het terugtreden van Algemeen directeur Wim van Drimmelen een gedenkwaardig moment. We hebben op waardige wijze afscheid van hem genomen met een feestelijk programma in de Koninklijke Schouwburg en een fraaie tentoonstelling in De Verdieping van Nederland. Hier was een gevarieerde selectie te zien van de aanwinsten die de KB onder het bewind van Van Drimmelen verkreeg door aankoop of schenking.

Tegenover elk afscheid staat een nieuw begin, in dit geval de start van twee interne opleidingsprogramma's voor talentvolle medewerkers. Een aantal jonge trainees krijgt de mogelijkheid zich te verdiepen in het informatievak en hun persoonlijke vaardigheden te ontwikkelen. Een tweede groep managementtrainees bereidt zich intensief voor op het vervullen van leidinggevende functies binnen de KB. Deze programma's maken deel uit van het strategisch personeelsbeleid.

Dr. M.P. Bossenbroek

Waarnemend Algemeen directeur

Verslag van het Algemeen Bestuurscollege

De bevoegdheid tot regeling en bestuur van de KB berust bij het Algemeen Bestuurscollege, dat bestaat uit vier leden, die zijn benoemd door de minister van OCW. Voorzitter is mr. drs. L.C. Brinkman. De overige leden zijn mr. H.J. Bruggink, mr. drs. L. Jongsma en mevrouw dr. B.E. van Vucht Tijssen. De leden Bruggink (voorzitter) en Jongsma vormen de auditcommissie.

Taakverdeling ABC en directie

Bestuur en inrichting van de KB zijn geregeld in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). De bestuurlijke structuur van de KB is in 2008 ongewijzigd gebleven. Het voornemen is om bij een wijziging van de WHW een Raad van Toezichtmodel in te voeren. In afwachting hiervan is het bestuursreglement aangepast aan veranderingen in de WHW en de taakuitvoering door de KB sinds de vaststelling van het eerste bestuursreglement in 1994.

Taakuitvoering ABC

Het ABC is goed in staat de belangrijkste ontwikkelingen die de KB betreffen, op de voet te volgen en daar waar dit nodig is, sturend op te treden. Doordat de leden van het ABC ervaring hebben in diverse relevante sectoren van de maatschappij, zoals de wetenschap, de politiek, het bedrijfsleven en de overheid, kan het ABC zijn adviesrol goed vervullen. Geen van de leden van het ABC heeft nevenfuncties of belangen die strijdig zouden kunnen zijn met de belangen van de KB. De samenwerking in het college tussen de leden onderling is uitstekend. Dit geldt ook voor de samenwerking tussen het ABC en de directie. Er is voldoende afstand tussen het ABC en de directie om het college in staat te stellen om op objectieve wijze zijn toezichthoudende taken uit te voeren.

De relatie met het ministerie is onveranderd goed tot zeer goed. De frequentie van de contacten met de minister is voldoende. Op 9 januari vond bestuurlijk overleg plaats waarin de minister onder meer is geïnformeerd over ontwikkelingen rond het e-Depot, digitale duurzaamheid en de lancering van de dienst Europeana. Het ABC constateerde met grote erkentelijkheid dat in de rijksbijdrage voor 2009 een aanzienlijke verhoging van het huisvestingsbudget van de KB is opgenomen. Daardoor wordt de jaarlijkse huurstijging grotendeels gecompenseerd en is de druk op het huisvestingsbudget structureel aanmerkelijk verlicht.

Het ABC ziet het als zijn taak om toe te zien op de opzet en werking van de interne risicobeheersings- en controlesystemen. Met waardering heeft het ABC kennisgenomen van de maatregelen die de directie heeft genomen om de veiligheid in de KB te vergroten (zie Hoofdstuk 1, onderdeel Bedrijfsvoering van dit verslag).

Nadat dr. W. van Drimmelen in november 2007 zijn vertrek als algemeen directeur had aangekondigd, heeft het ABC zich ingespannen om in zijn opvolging te voorzien. De wervingsprocedure zou begin 2009 worden afgerond met de benoeming van drs. J.S.M. Savenije.

Taakuitvoering directie

Het college is van mening dat de directie goed functioneert en de primaire processen van de organisatie op meer dan voldoende wijze weet te waarborgen. De KB is er opnieuw in geslaagd om de vooraanstaande positie op het gebied van digitale duurzaamheid te behouden, terwijl ook de traditionele taken met succes worden uitgeoefend.

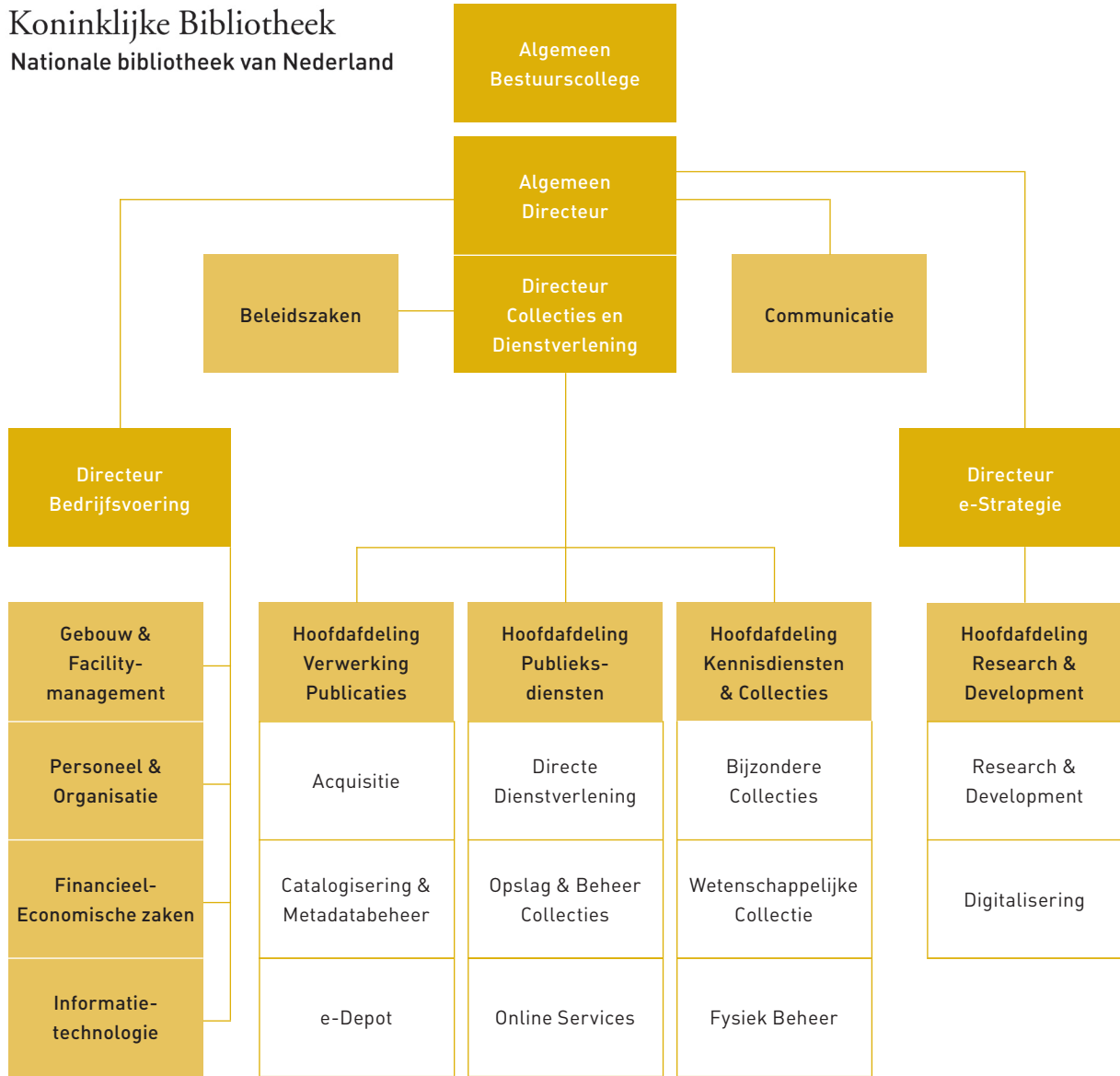

Organogram

.....
maart 2009

Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland

Vereniging Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek

De KB kent al sinds 1938 een actieve vriendenvereniging, en in 2008 werd dan ook herdacht dat de Vereniging zeventig jaar bestond. De Vereniging Vrienden van de Koninklijke Bibliotheek ondersteunt de verwerving van bijzondere aanwinsten door fondsen bijeen te brengen waarmee de KB belangrijke onderdelen van het Nederlands cultureel erfgoed kan aankopen.

De Vrienden hebben in 2008 bijgedragen aan de verwerving van de incunabel *Stella Clericorum*, gedrukt in 1496 door Peter van Os te Zwolle. De *Stella Clericorum* behandelt de waardigheid en plichten van het priesterambt. De KB bezat al een aantal handschriften en andere incunabelen met deze tekst, maar door dit geschenk van de Vrienden is het corpus belangrijk uitgebreid en zijn er interessante nieuwe onderzoeksmogelijkheden ontstaan.

In de algemene ledenvergadering van de Vrienden op 20 mei werd het aftreden aangekondigd van twee bestuursleden, te weten mevrouw Brouwer (secretaris) en de heer Hildering (penningmeester), die beiden vier termijnen van vier jaar hebben vervuld. De vergadering ging akkoord met de voordracht van de heren Frederik Kooij (penningmeester) en Cees Fasseur als nieuwe bestuursleden. De functie van secretaris bleef vacant. Aansluitend op de Algemene Ledenvergadering gaf Martin Bossenbroek, directeur Collecties & Dienstverlening van de KB, een presentatie over de massadigitaliseringsprojecten van de KB, gevolgd door een lezing van Aernout Borms over centsprenten. Hij en zijn echtgenote schonken eind 2007 een belangrijke collectie van ruim duizend exemplaren uit de periode 1730 tot 1900 aan de KB.

In augustus bereikte de Vrienden het overlijdensbericht van Hans Eschauzier. Hij was van 1983-1995 voorzitter van de Vrienden en schonk de KB bij zijn aftreden een bijzondere uitgave van de drukker H.N. Werkman. In 2002 gaf hij de KB een nog groter geschenk, een exemplaar van Werkmans *Chassidische legenden*. Hans Eschauzier was een der markantste Vrienden ooit.

In het najaar vond een geslaagde excursie plaats naar Dordrecht. Ongeveer veertig Vrienden werden rondgeleid door de binnenstad van Dordt dan wel door de Grote Kerk. Hierna bekeken ze uitgebreid het Museum Simon van Gijn en luisterden hier naar een lezing. De middag werd afgesloten met de traditionele borrel.

De heer Floor Kist kondigde in de bestuursvergadering van 18 september zijn aftreden als voorzitter van het bestuur aan. Hij is per 1 januari 2009 opgevolgd door Cees Fasseur. Sinds november is ook Wim van Drimmelen, die als algemeen directeur van de KB q.q. zitting had in het bestuur, teruggetreden als bestuurslid omdat hij de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt.

Op 31 december 2008 telde de vereniging 907 leden en hadden in het bestuur zitting: mr. F.W. Kist (voorzitter), drs. F. Kooij RBA (penningmeester), mevrouw drs. R.E.A. van Ditzhuyzen, prof. dr. mr. C. Fasseur, dr. A.H. de Groot, en mevrouw drs. N.N. van Willigen.

Jaar in het kort

Januari

Start van het KB-traineeprogramma. Negen talentvolle jonge medewerkers nemen deel aan dit tweearig programma, dat bestaat uit een persoonlijk ontwikkeltraject en een kennisdeel waarin zowel alle aspecten van bedrijfsvoering als ontwikkelingen in het informatievak aan de orde komen. Dit onderdeel van de strategische personeelsplanning is erop gericht jonge mensen met specifieke vaardigheden te binden aan de KB.

Het Kenniscentrum Veiligheid Cultureel Erfgoed gaat officieel van start. Op verzoek van het ministerie van OCW richt de KB dit kenniscentrum in om te stimuleren dat integrale veiligheidszorg een prominente plaats krijgt in erfgoedinstellingen. OCW heeft een subsidie voor twee jaar verstrekt, waarna evaluatie volgt. www.kvce.nl

De KB plaatst een webexpositie online van het Bout-handschrift. In 2007 verwierf de KB dit bijzondere Middelnederlandse Psalter-Getijdenboek. Via www.kb.nl/bout is een selectie uit het handschrift te zien, aangevuld met achtergrondinformatie en thematische toelichtingen.

Februari

Het Amerikaanse Portico en de KB komen overeen dat de KB een *off line*-kopie van het totale Portico-bestand in bewaring zal nemen. Portico is de Amerikaanse organisatie die sinds 2005 wetenschappelijke publicaties van Amerikaanse en internationale uitgevers duurzaam bewaart. De *off line*-kopie wordt elk half jaar vernieuwd. Portico koos voor de KB vanwege haar internationaal erkende voortrekkersrol in digitale duurzaamheid.

De Europese Digitale Bibliotheek lanceert een demoversie van de website www.europeana.eu De Europese digitale bibliotheek zal toegang geven tot informatie uit Europese archieven, bibliotheken, musea en audiovisuele collecties. Het bureau van EDL is ondergebracht bij de KB.

Maart

Samen met het RKD speelt de KB in op het thema 'ouderdom' van de 73e Boekenweek met rondleidingen en twee presentaties: 'Van oude mensen en oude boeken' en 'Hoe conserveren de KB en het RKD kwetsbaar materiaal'.

In samenwerking met de KB publiceert Jant van der Weg bij Uitgeverij d'junge Hond een boek over bakerrijmen, *Midden in de week maar zondags niet*. De KB haakt hierbij aan met een dossier over bakerrijmen. www.kb.nl/dossiers

Bij de tweehonderdste geboortedag van 'De Schoolmeester' (Gerrit van de Linde Jzn.) plaatst de KB een profiel over hem op de website Dichter op het scherm. Schoolmeester-specialist prof. Marita Mathijssen levert aan dit profiel een belangrijke bijdrage. www.kb.nl/dichters

April

NRC Handelsblad plaatst een artikel van Martin Bossenbroek en Hans Jansen, respectievelijk directeur Collecties & Dienstverlening en directeur e-Strategie van de KB: 'Auteurswet obstakel voor digitale bibliotheek'. Zij wijzen erop dat de voorafgaande toestemming van alle rechthebbenden die nodig is voordat een werk gedigitaliseerd mag worden, een struikelblok is bij grootschalige digitaliseringsprojecten, in het bijzonder van kranten. Het gevaar bestaat dat recent (twintigste-eeuws) materiaal zal ontbreken in de digitale bibliotheken als hiervoor geen oplossing wordt gevonden.

Mei

Wim van Drimmelen, Algemeen directeur van de KB, kondigt aan dat hij in november zijn functie zal neerleggen wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Onder zijn directoraat heeft de KB internationaal een leidende positie verworven in de digitale informatievoorziening en zowel nationaal als internationaal veel ambitieuze initiatieven genomen. Voorbeelden zijn het e-Depot, de nationale programma's Metamorfoze en Het Geheugen van Nederland, maar ook spraakmakende tentoonstellingen zoals Het Wonderbaarlijk Alfabet, en schitterende aanwinsten zoals het Gruuthuse-handschrift.

November

15 november opent de tentoonstelling *Stijl*, en verschijnt de gelijknamige publicatie. Boek en expositie tonen aanwinsten die de KB heeft verworven onder het directoraat van Wim van Drimmelen en verschijnen ter gelegenheid van diens afscheid van de KB.

Op 17 november neemt de KB in de Koninklijke Schouwburg met een feestelijk programma afscheid van haar Algemeen directeur, Wim van Drimmelen. Een hoogtepunt is het moment dat minister Plasterk van OCW Van Drimmelens benoeming tot Officier in de Orde van Oranje Nassau bekend maakt, en hem de bijbehorende versierselen uitreikt. Van Drimmelen ontving de onderscheiding voor zijn bijzondere verdiensten voor de KB en de (inter)nationale bibliotheekwereld. Een ander hoogtepunt is de aanbidding van het karakteristieke portret van Van Drimmelen geschilderd door Dick Stapel, dat bestemd is voor de portretgalerie van de KB. Een waardig tribuut aan Van Drimmelen wordt door nationale en internationale collega's gebracht in de bij Saur gepubliceerde monografie *Karakter / Character*.

In Brussel wordt op 20 november het prototype van de multimedia-website Europeana gelanceerd. Hierbij aanwezig zijn de voorzitter van de Europese Commissie, José Manuel Barroso, Eurocommissaris Viviane Reding – die verantwoordelijk is voor Europeana – en alle EU-ministers voor cultuur en audiovisuele zaken, waaronder de minister van OCW, Ronald Plasterk. De belangstelling voor de bijeenkomst was overweldigend, evenals die voor de website. Driemaal zoveel bezoekers als gepland bezochten de website, als gevolg waarvan de website uit de lucht gehaald moest worden. Europeana werd letterlijk overdonderd door succes. In december werd een robuustere versie online gezet.

Op 21 november presenteerde de KB in samenwerking met de Walburg Pers het eerste Sailing Letters-journaal: *De dominee met het stenen hart en andere overzeese briefgeheimen*. Het boek met bijbehorende dvd is een resultaat van het project Sailing Letters, waarin zeventiende- en achttiende-eeuwse Nederlandse brieven worden gedigitaliseerd. Het materiaal, in beslag genomen als oorlogsbuit door de Engelsen, ligt in de National Archives in Kew.

In juli bracht de Europese Commissie een Groenboek 'Auteursrecht in de kenniseconomie' uit. Op 27 november publiceert de KB hierop een uitvoerige reactie, die aansluit bij het in april in de NRC verschenen opiniestuk over het auteursrecht als obstakel bij digitaliseringsprojecten.

December

Een in 1500 te Parijs op perkament gedrukt Nederlandstalig getijdenboek met prachtige illustraties en randversieringen is door de KB op een veiling aangeschaft. Er staan gebeden in tot typisch Nederlandse heiligen als Sint Maarten en Sint Nicolaas, met bijbehorende afbeeldingen.

Ter afsluiting van haar fellowship houdt Lisa Jardine op 4 december een druk bezochte lezing: 'De reputatie van Constantijn Huygens: netwerker of virtuoos'. Ze belicht hierin de rol van Huygens in de culturele interactie tussen Engeland en Holland in de zeventiende eeuw.

Op 8 december is het nationale digitaliseringsprogramma Het Geheugen van Nederland onderscheiden met een Gouden Reiger in de categorie Internet. De Gouden Reigers worden uitgereikt aan uitmuntende projecten op het gebied van audiovisuele en interactieve doelgroepcommunicatie. Het Geheugen van Nederland brengt gedigitaliseerde beelden uit archieven, bibliotheken en musea tot leven op zijn website. De jury was vol lof over de heldere en aantrekkelijke wijze waarop Het Geheugen dit alles presenteert.

Herpositionering van de (digitale) bibliotheek

Alle bibliotheken hebben als taak om toegang te geven tot de informatie die ze verzamelen en ordenen. De KB heeft daarnaast als nationale bibliotheek de taak die informatie duurzaam te bewaren. Dit geldt voor gedrukte en geschreven documenten en inmiddels ook, en in steeds sterkere mate, voor digitale documenten en bestanden. De hoeveelheid voor iedereen vrij toegankelijke informatie via internet is enorm en divers, en de bibliotheek speelt bij de beschikbaarstelling daarvan slechts een beperkte rol. Er bestaat echter zeer veel wetenschappelijke informatie die weliswaar digitaal beschikbaar is, maar niet zonder meer toegankelijk. Hoe recenter deze digitale informatie is, des te strikter de toegangsvoorwaarden zijn die uitgeverijen hanteren. In het geven van toegang tot deze wetenschappelijke informatie 'achter gesloten deuren' speelt de KB een belangrijke rol.

In toenemende mate verwachten onze klanten dat de KB alle informatie digitaal beschikbaar heeft; in een bibliotheek met 110 km gedrukt materiaal is dat een vooralsnog niet in te lossen verwachting. Uiteraard streeft de KB er wel naar om alle informatie over haar collecties digitaal beschikbaar te stellen en om geleidelijk aan zoveel mogelijk van deze collecties digitaal toegankelijk te maken (zie hiervoor ook Thema II).

De digitale bibliotheek die de KB gedurende deze en de vorige beleidsperiode heeft opgebouwd, neemt een steeds belangrijker plaats in. Het begrip 'digitale bibliotheek' heeft twee aspecten, een intern en een extern. Intern behelst de digitale bibliotheek de gehele procesgang die betrekking heeft op digitaal materiaal. Deze loopt van verwerving via verwerking en (duurzame) opslag in het e-Depot van de KB (zie hiervoor onder Thema II) tot beschikbaarstelling. Het externe aspect van de digitale bibliotheek is de plek op de KB-website waar de klanten toegang hebben tot al dit digitale materiaal via de metadata van zowel papieren als digitale publicaties. Het verder bouwen aan deze beide 'digitale bibliotheken' zal ook in komende jaren een speerpunt van beleid zijn. Deze overgang naar een steeds digitaler KB laat onverlet dat de papieren collecties (gedrukt en geschreven) die de KB in haar meer dan tweehonderdjarig bestaan heeft verzameld, nog steeds een prominente plaats in de organisatie en het gebouw innemen. De KB stelt nu een collectiebehoudsplan op, waarin de zorg voor de verschillende collectieonderdelen nader wordt gespecificeerd. Zeker in de geesteswetenschappen is de behoefte aan oudere publicaties immers nog groot. Toch is door de voortgaande digitalisering voor veel klanten de noodzaak om naar het KB-gebouw te komen verminderd. Daarom wordt het bezoek aan de KB zelf op andere manieren gestimuleerd –bijvoorbeeld door lezingen en tentoonstellingen– en zoekt de KB voor de dienstverlening meer samenwerking met andere instellingen in het gebouw.

Het profiel Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving

De kern van de collectionering door de KB is het zo volledig mogelijk aanschaffen van alle publicaties die betrekking hebben op de Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving. Waar mogelijk is in de collectievorming overgegaan op elektronische publicaties, vooral voor de naslagcollectie. Het aanschaffen van de publicaties, waaronder boeken, tijdschriften, kranten en digitale publicaties, gebeurt inmiddels zoveel mogelijk via zogeheten *approval plans*. Hierdoor hebben de vakspecialisten de handen vrij om meer aandacht te besteden aan de profilering en inrichting van nieuwe diensten, zowel op het web als in het gebouw zelf. Het huidige collectieplan is een uitvloeisel van het vigerende beleidsplan; met het oog op de voorbereiding voor een volgend beleidsplan werkt de KB ook aan de bijstelling van het collectieplan.

Systematische benadering van de klant

Om optimaal in te kunnen spelen op de wensen van haar klanten, onder wie wetenschappers en studenten de belangrijkste plaats innemen, laat de KB sinds 2005 ieder jaar een klantenonderzoek uitvoeren door TNS-NIPO. De klanttevredenheid blijkt voortdurend hoog – in 2008 gaven de bezoekers de fysieke KB een 7,9 en de website een 7,4. De KB luistert dan ook naar de wensen van haar klanten die uit deze onderzoeken naar voren komen en speelt in haar dienstverlening daarop in. Zo zijn o.a. de print-, kopieer- en scanfaciliteiten verbeterd, wordt per januari 2009 de avondopenstelling verruimd en binnenkort de *cashless library* doorgevoerd. Door de jaarlijkse meting kan het effect van de genomen maatregelen snel worden beoordeeld.

Herprofilering digitale diensten

Begin 2008 is de vernieuwde generieke KB-informatiearchitectuur opgeleverd, waarna het mogelijk werd bestaande diensten hierin te integreren. Er is projectmatig gewerkt aan de conversie naar deze nieuwe KB-gegevensarchitectuur van vakspecifieke databases, waarvan de realisatie in 2009 zal plaatsvinden. Daarnaast bouwt de KB een nieuwe zoekingang waarmee het mogelijk zal zijn in één keer de metadata van alle papieren en digitale collecties te doorzoeken. Ook de nieuwe zoekfunctie zal in 2009 worden opgeleverd. Hiermee zal

weer een belangrijke stap gezet zijn in de herprofilering van digitale diensten. De KB werkt zowel alleen als samen met anderen, op kleine en op grote schaal, aan de digitalisering van belangrijke bronnen voor wetenschappelijk onderzoek. (Zie hiervoor Thema II).

Al in 2007 is een omvangrijke vernieuwingsimpuls in de KB in gang gezet om gefaseerd de overgang naar steeds prominenter digitale dienstverlening mogelijk te maken. Ook is in dat jaar een afdeling Online Services ingericht om deze digitale dienstverlening ook daadwerkelijk aan te bieden. Het werk aan de vernieuwingsimpuls is in 2008 gecontinueerd. De verdere aanpassing van digitale diensten zal in het laatste jaar van de huidige beleidscyclus worden voortgezet. Ook in de komende beleidsperiode zal veel aandacht uitgaan naar de verdere uitbouw van de digitale dienstverlening. Waar mogelijk maakt de KB gebruik van nieuwe technieken, bijvoorbeeld op het gebied van taaltechnologie, en haakt zij aan bij open standaarden. Een aantal jaren nam de KB, samen met de Vrije Universiteit en het Max Planck-instituut, deel aan het STITCH-project: *SemanTic Interoperability To access Cultural Heritage*. STITCH maakt deel uit van het omvangrijke NWO-programma *Continuous Access To Cultural Heritage* (CATCH), en onderzoekt de betekenisrelaties tussen verschillende trefwoordsystemen, waaronder thesauri. Voor de KB en andere bibliotheken zijn de hierin ontwikkelde technieken van belang om verschillende trefwoordsystemen te kunnen laten samenwerken zonder deze te hoeven ombouwen. Het STITCH-project wordt begin 2009 afgerond. Aansluitend voert de KB een onderdeel uit van het vervolgp programma CATCHplus, waarin de resultaten van STITCH worden vertaald in praktische toepassingen.

Als onderdeel van de hiervoor genoemde Vernieuwingsimpuls neemt de KB de primaire processen in de fysieke bibliotheek onder de loep. Na een aantal vooronderzoeken startte in september 2008 het project 'Stroomlijning gang van het boek' waarin allereerst de werkprocessen en verantwoordelijkheden zijn geanalyseerd. In november is begonnen met het opstellen van een nieuwe werkwijze, waarbij uitgangspunten zijn: gelijksoortige taken onderbrengen bij één afdeling, samenvoegen van verschillende publicatiestromen, en zoveel mogelijk 'verwerking op één bureau'. De invoering van de veranderde werkwijze zal voorjaar 2009 plaatsvinden.

In de introductie bij Thema I is aangegeven dat de KB ernaar streeft om in ieder geval langs elektronische weg toegang te geven tot de informatie over al haar collecties. Een belangrijk onderdeel hierbij is de digitale toegang tot de gedrukte werken van voor 1800. Een aantal jaren geleden is begonnen met de versnelde oplevering van de Short Title Catalogue, Netherlands (STCN), waarvoor de KB een aantal vaste formatieplaatsen heeft geblokkeerd ten gunste van tijdelijk daarvoor aangetrokken personeel. Het projectteam presteert boven verwachting en de geplande beëindiging van het project in 2009 wordt dan ook zeker gehaald. De KB zal ruim aandacht schenken aan de voltooiing van de STCN.

Het wetenschappelijk en cultureel programma

In de tentoonstellingsruimte De Verdieping van Nederland werkt de Koninklijke Bibliotheek met het Nationaal Archief samen aan het tonen van belangrijke schatten uit de Nederlandse geschiedenis in een semi-permanente opstelling. Geregeld is de ruimte ook ingevuld met exposities rond tijdelijke thema's. Zo waren er in 2008 succesvolle presentaties in het kader van de tv-serie 'Verleden van Nederland'. *Stijl* was gewijd aan bijzondere aanwinsten die de KB verkreeg onder het directoraat van Wim van Drimmelen. De tentoonstelling was ingericht ter gelegenheid van diens afscheid eind 2008 als algemeen directeur (zie ook bij Communicatie, onder Bedrijfsvoering).

Daarnaast werden er in de voorhal van De Verdieping wisseltentoonstellingen ingericht. Hoewel deze op zich geslaagd waren, was de relatief beperkte expositieruimte een belemmerende factor. Inmiddels is hiervoor een oplossing gevonden in de tentoonstellingsruimte van Museum Meermanno, waarmee de KB de samenwerking op cultureel en wetenschappelijk gebied heeft geïntensiveerd.

Ter versterking van het gebruik van haar collecties, en om de banden met de wetenschap nauwer aan te halen, heeft de KB in 2005 een *fellowship* ingesteld, in samenwerking met het *Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences* (NIAS) te Wassenaar. In 2008 werd dit *fellowship* vervuld door de fameuze Britse historica Lisa Jardine, die veel over Nederlandse geschiedenis en Nederlands-Britse betrekkingen heeft gepubliceerd. Haar aanwezigheid genereerde ruime belangstelling van docenten, studenten en de pers. De Huygenscollectie van de KB kwam hierdoor uitgebreid onder de aandacht. Verdere versterking van de banden met de wetenschap is gewaarborgd door de samenwerking met de Universiteit Leiden in de masteropleiding Book & Byte die werd gecontinueerd. De mede door de KB gefinancierde bijzondere leerstoelen van Jos Biemans aan de Universiteit van Amsterdam (Wetenschap van het handschrift in relatie tot de beschavingsgeschiedenis) en van Gerard Unger aan de Universiteit Leiden (Typografische Vormgeving) zijn eveneens voortgezet. Beide hoogleraren presenteren zich ook op de KB-website in een column over letters, die zij afwisselend verzorgen <http://www.kb.nl/galerie/letters/>

Versterking nationale wetenschappelijke informatie-infrastructuur

De KB onderhoudt als nationale bibliotheek nauwe contacten met andere grote bibliotheken en bibliotheekorganisaties en met universiteiten en onderzoeksinstituten. Ze participeert in samenwerkingsverbanden en draagt bij aan innovaties op het gebied van de nationale wetenschappelijke informatie-infrastructuur. Tevens speelt de KB landelijk een belangrijke rol bij de digitalisering van bronnen voor wetenschappelijk onderzoek.

Versterking organisatie van de nationale wetenschappelijke infrastructuur

NCDD Op initiatief van de KB en DANS is in 2008 de stichting Nationale Coalitie Digitale Duurzaamheid (NCDD) opgericht, waarvan het bureau is gevestigd in de KB. De NCDD heeft zich ten doel gesteld ervoor te zorgen dat er over vijf jaar in Nederland een organisatorische en technische infrastructuur bestaat die duurzame toegang garandeert tot digitale informatie in de publieke sector. Om onder deze strategie een hecht fundament te leggen is besloten een nationale verkenning naar digitale duurzaamheid uit te voeren onder auspiciën van het algemeen bestuur van de NCDD. De KB ontving van het ministerie van OCW financiering voor deze verkenning. In opdracht van de KB heeft KPMG een vooronderzoek voor deze verkenning uitgevoerd, dat echter niet tot de beoogde resultaten leidde. Daarom wordt de eigenlijke verkenning nu in 2009 uitgevoerd door een team van deskundigen uit de sectoren wetenschap, cultuur en overheid, geleid door de KB en onder auspiciën van het bestuur van de NCDD.

UKB Van groot belang is de samenwerking met de Nederlandse universiteitsbibliotheken in UKB. Als wetenschappelijke bibliotheek met als belangrijkste verzamelgebied Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving in internationale context, maakt de KB deel uit van dit samenwerkingsverband. UKB heeft een gezamenlijk beleidsplan, waaraan in verschillende werkgroepen uitvoering wordt gegeven. Zo is de KB actief betrokken in de afstemming van collectievorming en overleg over de toepassing van ondersteunende software. De UKB-deelnemers treden als consortium in overleg met wetenschappelijke uitgeverij over de aankoop van licenties op digitale bestanden en tijdschriften. Op verzoek van UKB levert de KB ruime ondersteuning aan het samenwerkingsverband. Dit betreft de beleidsmedewerker UKB en een medewerker voor benchmarkonderzoek. Daarnaast de landelijk coördinator, stuurgroepsecretaris en thesaurusbeheerder voor GOO (Gemeenschappelijke Onderwerpsontsluiting) en tot slot de secretaris van de werkgroep Innovatie.

BGW Gedurende een tiental jaren (1998-2008) heeft de KB een coördinerende rol gespeeld in het programma Bibliotheekvoorziening Geesteswetenschappen, waarin zes brede humaniorabibliotheken samenwerkten, ondersteund door NWO. Na beëindiging van de extra middelen door NWO hebben deze bibliotheken ook in 2007 en 2008 hun extra inspanningen voor collectievorming voor de geesteswetenschappen voortgezet. Vanwege de veranderingen in onderwijs en onderzoek bij de instellingen en het wegvallen van de additionele middelen kan de taakverdeling die in het BGW-project is afgesproken, niet ongewijzigd worden voortgezet. Onderlinge afstemming blijft echter wel belangrijk voor een efficiënte besteding van het collectiebudget. Bovendien vraagt de toename van vele nieuwe informatieproducten om nieuwe initiatieven en centrale maatregelen voor het gehele terrein van de wetenschap. Binnen UKB-verband richten bibliotheken zich onder andere op het afsluiten van nationale licenties, waarmee in 2008 de eerste successen zijn behaald.

DARE De universiteitsbibliotheken beschikken alle over zogeheten *academic repositories*, waarin de Nederlandse universiteiten hun wetenschappelijke output opslaan. De KB heeft een aantal jaren geleden samenwerkingsovereenkomsten gesloten met alle DARE-partners (de verenigde Digital Academic Repositories) om te zorgen voor het duurzaam archiveren van deze wetenschappelijke output, die meerdere keren per jaar in het e-Depot binnengehaald ('geharvest') en gearchiveerd wordt. Inmiddels is een tweede generatie DARE-harvester in ontwikkeling, die in 2009 gereed zal zijn.

E-Depot Het e-Depot van de KB is ingericht voor de duurzame bewaring van elektronische bestanden. Niet alleen de hiervoor genoemde Nederlandse universitaire wetenschappelijke output wordt er in opgenomen, maar ook wetenschappelijke tijdschriften van internationale uitgeverij (Internationale e-Depot, zie Thema III) en de digitale publicaties van Nederlandse uitgeverij. Voor deze laatste doelgroep is het e-Depot de digitale pendant van het sinds 1974 bestaande Depot van Nederlandse publicaties, waarin gedrukte publicaties worden opgenomen. Aanvankelijk werden er voornamelijk wetenschappelijke tijdschriftartikelen en materiaal uit de universitaire *repositories* geladen in het e-Depot. Inmiddels doen ook andere bestandsformaten hun intrede. De objecten die het resultaat zijn van de grootschalige digitaliseringsprogramma's als Staten-Generaal Digitaal en Data-bank Digitale Dagbladen (zie hieronder, *Digitalisering*), de preservation masters van het nationale programma

Metamorfoze en *born digital* materiaal als websites zullen de komende jaren worden geladen. Het e-Depot zal hierdoor vanaf 2011 een enorme groei doormaken, die ingrijpende consequenties heeft op organisatorisch, technisch en financieel gebied. Begin 2008 heeft de KB daarom een aantal projecten gebundeld in het programma Vernieuwing e-Depot, om te komen tot een kwantitatieve en kwalitatieve verbetering van het e-Depot in 2009-2010. Het beoogd resultaat van het programma is het operationeel opleveren van een vernieuwd e-Depot, waarmee de hiervoor aangegeven bestanden kunnen worden geladen.

Om de duurzaamheid en permanente toegankelijkheid van al deze soorten digitaal materiaal te garanderen, is ook voortdurend onderzoek en ontwikkeling nodig om het e-Depot toekomstbestendig te houden. Zo rondde de KB in 2008 een onderzoek af naar de beste manier om de masters van digitaliseringsprojecten op te slaan. Aanvankelijk werd toegewerkt naar opslag in tiff-formaat, maar het onderzoek wees uit dat dit formaat een onverantwoord groot beroep op opslagcapaciteit zou doen. Het KB-onderzoek wees jpeg2000 aan als het meest geschikte formaat, met de beste kwaliteit.

Voor een toekomstbestendig e-Depot werkt de KB enerzijds nauw samen met IBM, dat de software voor het e-Depot leverde, en anderzijds met de Deutsche Nationalbibliothek die eveneens gebruik maakt van dit zogeheten DIAS-systeem. In 2008 leidde deze laatste samenwerking tot het vaststellen van gezamenlijke eisen voor een volgende generatie langetermijnarchief. OCW geeft een structurele bijdrage voor onderzoek en exploitatie van het e-Depot, die echter niet voldoende is om de kosten van de uitbreiding van de opslagcapaciteit in de toekomst te kunnen dekken.

GII De afgelopen jaren heeft de KB een voortrekkersrol gespeeld in de totstandkoming van het Consortium Gemeenschappelijke Informatie-infrastructuur (GII). Dit consortium van de universiteitsbibliotheken, KB en de stichting WSF is in 2008 opgericht. GII is een overeenkomst voor drie jaar aangegaan met OCLC, waarin is vastgelegd welke basisvoorzieningen de bibliotheken bij OCLC afnemen. Daarbij is ook een *service level agreement* afgesloten waarin de leverancier-klantrelatie tussen het consortium en OCLC is vastgelegd. Dit is een belangrijke stap in de verzakelijking van de verhoudingen in de landelijke informatie-infrastructuur, waarin voordien uitsluitend een-op-eenovereenkomsten werden gesloten.

Voor de uitvoering van de consortiumovereenkomst is een Stuurgroep ingesteld. De Stuurgroep bewaakt de kwaliteit van de gemeenschappelijke informatie-infrastructuur, ziet er op toe dat de infrastructuur werkt in overeenstemming met de gemaakte afspraken en dat de consortiumovereenkomst wordt nageleefd. Daarnaast beslist het Consortium mede over de toekomstige innovatie van de infrastructuur en de budgetprioritering in deze. De Stuurgroep Consortium komt in de plaats van de Adviesraad LIIS.

Openbare bibliotheken In mei 2008 bood de Raad voor Cultuur het *Advies Bibliotheekvernieuwing 2009-2012* aan aan de minister van OCW, over de herstructurering van het openbare bibliotheekwerk in Nederland. Dit rapport zag mogelijkheden voor centrale regie en landelijke samenwerking met betrekking tot de digitale informatievoorziening. De Raad pleitte voor samenwerking van de openbare bibliotheken met andere instellingen, waaronder de nationale bibliotheek (KB), wetenschappelijke bibliotheken, musea en andere erfgoedinstellingen. Als vervolg hierop kreeg de Adviescommissie Bibliotheekinnovatie (de Commissie-Calff) de opdracht de plannen voor bibliotheekinnovatie nader uit te werken. In november bood de commissie haar rapport *Innovatie met Effect* aan aan minister Plasterk. De KB was één van de gesprekspartners van de commissie en heeft bijgedragen aan de ideeënvorming. Een aantal concepten en modellen die in het rapport zijn opgenomen, is in de KB ontwikkeld. Een KB-concept is bijvoorbeeld de nationale bibliotheekpas. Die moet het mogelijk maken dat ook leden van openbare bibliotheken toegang krijgen tot wetenschappelijke digitale informatie. Deze pas zal stap voor stap worden ingevoerd.

Digitaliseren van bronnen voor wetenschappelijk onderzoek

Zoals ook in Thema I al is aangegeven, is de behoefte van vooral onderzoekers en studenten in de geesteswetenschappen aan ouder materiaal groot. In het wetenschappelijk discours is het gebruik om in debat te gaan met vroegere onderzoekers, en men grijpt dus terug op ouder materiaal. Veelvuldig zelfs op studies uit de negentiende eeuw, terwijl de gebruikte primaire bronnen uit nog vroeger eeuwen afkomstig kunnen zijn. De KB werkt, zowel alleen als in nauwe samenwerking met andere instellingen, al enige jaren aan het digitaliseren van grote hoeveelheden gedrukte en geschreven teksten. Het betreft zowel twintigste-eeuws, negentiende-eeuws als ouder materiaal.

Digitalisering en auteursrecht

Een beperkende factor bij grootschalige digitaliseringsprojecten van twintigste-eeuwse publicaties zijn de auteursrechten die hierop nog rusten. Is het bij boeken soms al lastig om na te gaan wie de rechthebbenden zijn, bij dagbladen met hun vele auteurs ligt de situatie nog ingewikkelder. Het achterhalen van alle rechthebbenden is ondoenlijk en belemmert de voortgang van de digitalisering van recent materiaal. De directie van de KB heeft in 2008 welbewust de publiciteit gezocht met een paginagroot, spraakmakend artikel in de *NRC*. Dit gebeurde in dezelfde week dat

de Fobid (het nationale samenwerkingsverband van bibliotheekorganisaties, waaronder de KB) in Amsterdam een internationaal symposium organiseerde over copyright in het internettijdperk. De positie die de KB in dit artikel innam, oogste zoveel waardering dat het in Engelse vertaling ook is geplaatst in het internationale vakblad *Alexandria*. Tijdens het hiervoor genoemde symposium maakten de bibliotheken bekend in discussie te willen gaan met de rechthebbendenorganisatie Voi©e over auteursrecht en digitalisering. Fobid en Voi©e stelden hiertoe de overlegcommissie Digitie©e in, die eind 2008 een principe-akkoord bereikte. De bibliotheken mogen in hun eigen gebouw (on site) toegang geven tot gedigitaliseerde publicaties, onder voorwaarde dat het Nederlands cultureel erfgoed betreft, en het gebruik niet-commercieel is. De KB beschouwt dit akkoord als een eerste stap in de juiste richting. Uiteindelijk willen bibliotheken de wensen van hun klanten vervullen. Onze onderzoekers willen vanaf hun eigen pc of mobiel toegang hebben tot informatie en niet naar een gebouw komen om daar *content* digitaal te raadplegen. Het streven is om uiteindelijk te komen van *on site*-raadpleging tot *remote access* (*online*-raadpleging).

Niet alleen binnen Nederland, maar ook binnen Europa heeft de KB krachtig van zich doen horen in de kwestie van het auteursrecht. De Europese Commissie bracht een Groenboek *Auteursrecht in de kenniseconomie* uit, waarop de KB een uitvoerige reactie heeft gegeven. Tegelijkertijd leverde de KB op verzoek van OCW input voor de kabinetsreactie op het Groenboek. Tot slot nam de KB het voortouw tot een gezamenlijke reactie van een grote groep Nederlandse erfgoedinstellingen. De acties en standpunten van de KB zijn ook onder de aandacht gebracht van de Tweede Kamercommissie die auteursrechtknelpunten inventariseert.

Snellere manier van digitaliseren: de experimentele scanstraat

Voor beslissingen op strategisch niveau over verdere retrospectieve digitalisering is informatie over verschillende manieren van digitaliseren van vitaal belang. In 2007 lanceerde de KB een voorstel om het mogelijk te maken boeken veel sneller te digitaliseren. Dit zou kunnen door de rug af te snijden en de losgemaakte bladzijden door een scanapparaat met automatische doorvoer te leiden. De KB heeft inmiddels een pilot ingericht waarin ze experimenteert met deze werkwijze, met behulp van een doorvoerscanner. De gebruikte boeken zijn in meer exemplaren in Nederland aanwezig en komen van verschillende bibliotheken in het land. Het belangrijkste doel van dit experiment is het verkrijgen van informatie over de mogelijkheid in betrekkelijk korte tijd een grote hoeveelheid boeken te digitaliseren.

Digitalisering

Stap voor stap werkt de KB aan de digitalisering van collecties voor de wetenschap. Onderstaand een overzicht van deze digitaliseringsprojecten waaraan de KB alleen of samen met andere instellingen uitvoering geeft. Als eerste staan de grootschalige projecten beschreven, daarna een aantal kleinschalige. De coördinatie en voortgangsbewaking van grootschalige projecten berust meestal bij de KB. Het overzicht eindigt met de nationale programma's en landelijke planvorming.

Staten-Generaal Digitaal Dit omvangrijke project waarin de KB samenwerkt met de Tweede Kamer, stelt de belangrijke bronnen van onze nationale parlementaire geschiedenis veilig. In 2008 werd de microverfilming van de gedrukte *Handelingen*, Kamerstukken en Kamervragen afgerond (1814-1995). Tevens is één complete set van de vergaderstukken bijeen gebracht, zuurvrij verpakt en onder goede bewaaromstandigheden opgeslagen. Daarnaast werkte het projectteam aan de digitalisering vanaf microfilms en aan ontsluiting, om de *Handelingen* ook via het web toegankelijk te maken. Op de website www.statengeneraaldigitaal.nl zijn inmiddels de vergaderjaren 1974-1995 *full text* doorzoekbaar. In de loop van 2009-2010 worden de overige jaren stapsgewijs toegevoegd. In 2009 komt bovendien een extra zoekingang op de vergaderstukken beschikbaar, als de digitalisering van de registers op de *Handelingen* gereed is.

Databank Digitale Dagbladen Met financiering door het Nationaal Programma Grootschalige Onderzoeksfaciliteiten kon de KB de digitalisering van Nederlandse dagbladen voorbereiden en starten met de uitvoering. Na de selectie van titels en de materiaalanalyse, zijn meer dan twintig overeenkomsten met uitgevers gesloten. Halverwege 2008 kon het daadwerkelijke scannen van de acht miljoen pagina's beginnen. Vooral bij het scannen en online zetten van kranten uit de twintigste eeuw is het auteursrecht dat nog op bijdragen in deze kranten rust een complicerende factor (zie ook hierboven, Digitalisering en auteursrecht). De verwachting is dat de eerste resultaten in 2009 beschikbaar komen.

Dutch Prints Online In 2007 had dit project de werktitel Digitalisering Bijzondere Collecties. *Dutch Prints Online* is een passender naam voor dit digitaliseringsprogramma. De KB voert het uit met de bibliotheken van de Universiteit van Amsterdam en de Universiteit Leiden. Onderzoekers zullen via een speciale webdienst toegang krijgen tot een selectie uit de Nederlandse boekproductie van eind achttiende eeuw (1781-1800). De wetenschappelijke adviescommissie maakte in 2008 een selectie op basis van de STCN. Ook de materiaalvoorbereiding is in 2008 afgerond; de daadwerkelijke digitalisering start in 2009. Uiteindelijk komen 1,3 miljoen scans beschikbaar.

ANP nieuwsberichten 1937-1989 digitaal In 1993 zijn typoscripten van de radiobulletins van het ANP (Algemeen Nederlands Persbureau) uit de periode 1937-1989, om conserveringsredenen naar de KB overgebracht. Toegang geven tot dit materiaal dat informatie geeft over bijvoorbeeld de taalontwikkeling in die periode, was tot voor kort niet mogelijk. Digitalisering bood hier uitkomst. In het ANP-project zijn in een jaar tijd 1,5 miljoen pagina's gedigitaliseerd en via een website beschikbaar gesteld. Het project werd in 2008 afgerond.

Kleinschalige digitaliseringsprojecten

De KB zoekt ook toenadering tot onderzoeksinstituten in het KB-gebouw om gezamenlijk te werken aan nieuwe diensten voor wetenschappers. Tegelijkertijd worden hierdoor de banden met de wetenschap versterkt. Met het Instituut voor Nederlandse Geschiedenis werkt de KB aan het Apparaat Nederlandse Geschiedenis, dat in 2009 gereed zal komen. Met het Rijksinstituut voor Kunsthistorische Documentatie, de Universiteit van Amsterdam en het Van Gogh-museum werkte de KB aan een project rond de Tachtiger Willem Witsen, dat eind 2008 is afgerond. De KB participeert ook in het project 'digitalisering zeventiende-eeuwse geleerdenbrieven' met onder meer het Huygens Instituut, het Descartes Centre, DANS en de Virtual Knowledge Studio. Sinds 2004 is de KB ook bezig met het toegankelijk maken van Nederlands erfgoed dat zich bevindt in de *National Archives* van het Verenigd Koninkrijk. In het project *Sailing Letters* wordt bekendheid gegeven aan de brieven van en aan Nederlandse zeelieden en kooplieden en hun familieleden, de scheepsjournalen, aanbevelingsbrieven, ladingboekjes en kwitanties van door de Engelsen buitgemaakte Nederlandse schepen. In 2008 verscheen *De dominee met het stenen hart*, de eerste aflevering in de reeks *Sailing Letters*-journaal. <http://www.kb.nl/sl/>

Nationale programma's voor digitalisering en conservering

De KB coördineert al vele jaren twee nationale programma's voor conservering van gedrukt en geschreven cultureel en wetenschappelijk erfgoed (Metamorfoze) respectievelijk voor digitalisering van voornamelijk beeldmateriaal (Het Geheugen van Nederland). De bij de KB ondergebrachte bureaus ondersteunen de deelname vanuit bibliotheken, archieven en musea in het gehele land en voeren de subsidieregelingen uit voor het ministerie van OCW. De programma's werden conform de planning voortgezet in 2008.

Het inmiddels twaalf jaar bestaande conserveringsprogramma Metamorfoze sloot in 2008 zijn derde fase af; in die drie fasen zijn bijna driehonderd projecten bij ruim honderd instellingen uitgevoerd. De belangrijkste wijziging in de derde fase was het delen van de verantwoordelijkheid van het programma met het Nationaal Archief. Door gezamenlijk optrekken van de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief konden de uitbreiding in de archiefsector en de versnelling in de bibliotheeksector met succes worden uitgevoerd. Er is goede vooruitgang geboekt met de projecten in de archiefsector, waar inmiddels veertig projecten zijn aangepakt. In de derde fase is tevens de overgang voorbereid van microverfilming als conserverende handeling naar digitalisering. De plannen voor de vierde fase zijn door het ministerie van OCW goedgekeurd. Begin 2009 gaat de volgende fase van start, waarin Metamorfoze overstapt op *preservation imaging*. Nieuwe projecten binnen het programma worden meteen digitaal uitgevoerd. In de afgelopen twaalf jaar zijn zeer vele archieven, literaire collecties, boeken, geïllustreerde tijdschriften en kranten op microfilm gezet – deze microfilms zullen eveneens gedigitaliseerd worden om ook de toegang (access) tot het geconserveerde materiaal te optimaliseren. Het traject literaire collecties is geheel afgerond; alle in aanmerking komende literaire collecties zijn inmiddels geconserveerd, waarmee een van de doelstellingen van het programma volledig is behaald. De in 2007 gestarte samenwerking met het vws-programma Erfgoed van de Oorlog is voortgezet.

Het Geheugen van Nederland rondde in 2008 de tweede fase af, maar kwam in afwachting van een meerjarig beleidskader voor digitalisering bij OCW niet in aanmerking voor een nieuwe vierjarige fase. Wel keurde OCW een programma voor 2009 goed. Hierin zal de aandacht meer gericht zijn op de duurzaamheid van de opslag van het gedigitaliseerde materiaal, dan op het promoten van de toegang. Deelnemers aan Het Geheugen zullen meer eigen initiatieven moeten ontplooiën voor de toegang, terwijl de KB als coördinerend bureau zich meer zal richten op de 'achterkant' van de processen. Ook Het Geheugen werkt samen met het programma Erfgoed van de Oorlog, en zal in het kader daarvan een programma Kerncollecties Tekst Erfgoed van de Oorlog uitvoeren.

Planvorming nationaal programma digitalisering bronnen voor geesteswetenschappelijk onderzoek

De KB heeft zich ingespannen om te komen tot planvorming voor een nationaal programma op dit gebied, en hiervoor een intern geaccordeerde concepttekst geschreven. Tegelijkertijd ontstonden elders diverse plannen, eveneens gericht op de geesteswetenschappen (*Libratory*), of meer gericht op cultureel erfgoed (NED). De KB heeft zitting in het consortium rondom het *Libratory*-initiatief, dat werkt aan een voorstel voor het digitaliseren van publicaties van voor 1840 van de universiteitsbibliotheken en de KB. In het kader van NED (Nederlands Erfgoed: Digitaal!) ontving de KB subsidie van OCW om een pilot uit te voeren voor de ontwikkeling van een infrastructuur; de eerste resultaten worden in 2009 verwacht.

Versterking van de internationale positie

De internationale positie van de KB is solide en berust op de pijlers internationale e-Depot, digitale duurzaamheid en internationale samenwerking. Op alle drie gebieden is belangrijke vooruitgang geboekt in de afgelopen periode, wat onderling tot versterking leidde. De kwaliteit van het e-Depot kan niet los gezien worden van het onderzoek naar digitale duurzaamheid, en beide beïnvloeden de positie van de KB in internationale samenwerkingsverbanden.

Versterking internationale e-Depot

Het internationale e-Depot is een grootschalige en duurzame opslagfaciliteit voor elektronische publicaties, gericht op wetenschappelijke uitgeverij wereldwijd. Het is een onderdeel van het e-Depot van de KB. Per ultimo 2008 was het aantal opgeslagen artikelen de twaalf miljoen ruim gepasseerd. Aan het begin van de beleidsperiode streefde de KB nog naar het afsluiten van overeenkomsten met de twintig grootste uitgeverij van wetenschappelijke tijdschriften. Door de ontwikkelingen in de mondiale uitgeverijbranche met grootschalige overnames en fusies, is dit aantal losgelaten. Wel is nog steeds het streven 80% van de wereldproductie aan wetenschappelijke tijdschriften duurzaam op te slaan in het e-Depot. In 2008 zijn voorbereidingen getroffen voor een aantal nieuwe overeenkomsten die in 2009 hun beslag zullen krijgen. Het betreft de uitgeverijen Mary Ann Liebert Inc., Public Library of Science (PLOS) en Directory of Open Access Journals (DOAJ). Hoewel het internationale e-Depot niet meer het enige ter wereld is dat in staat is om grote hoeveelheden bestanden duurzaam op te slaan, blijft de KB een vooraanstaande rol spelen in digitale archivering. Zo is de KB in het verslagjaar een samenwerkingsverband aangegaan met Portico, het Amerikaanse digitaal archief te Princeton dat gelieerd is aan de Andrew Mellon Foundation. De KB functioneert als de Europese bewaarplaats van een ieder half jaar geactualiseerde *off line* kopie van bij Portico ondergebrachte digitale bestanden. Door de samenwerking met Portico is de verwezenlijking van het wereldwijd *safe places network* een belangrijke stap dichterbij gekomen. In dit *safe places network* dat de KB voorstaat, is een beperkt aantal digitale depots verantwoordelijk voor de opslag van wetenschappelijke tijdschriften en andere elektronische bestanden.

De keus van Portico voor de KB als hoeder van een reservekopie van zijn bestanden is een externe erkenning van de kwaliteit van het internationale e-Depot. Er is een communicatiestrategie ontwikkeld om die kwaliteit en alle mogelijkheden die het internationale e-Depot biedt onder de aandacht te brengen. Deze communicatiestrategie is gericht op wetenschappers, uitgeverij, bibliotheken en diverse publieksgroepen en omvatte in 2008 uiteenlopende activiteiten.

Onderzoek digitale duurzaamheid

De KB streeft ernaar haar vooraanstaande positie in digitale duurzaamheid te behouden en uit te breiden. Ook in 2008 richtten de onderzoeks- en ontwikkelingsactiviteiten van de KB zich op het verwezenlijken van digitale duurzaamheid voor de in het e-Depot opgeslagen objecten (zie ook Thema II). Veel van deze activiteiten vinden plaats als onderdeel van Europese projecten die worden uitgevoerd met internationale partners. De komende jaren zullen deze projecten belangrijke instrumenten opleveren die binnen het e-Depot geïmplementeerd zullen worden.

In 2008 werd er vooral gewerkt binnen het kader van Planets (aan *preservation tools*), Parse-Insight (aan de identificatie van de belangrijkste spelers op het terrein van de archivering van wetenschappelijke informatie) en Driver II, dat beoogt een Europese *repository*-infrastructuur te bouwen. De KB brengt hierin haar ervaring met DARE in (zie ook Thema II). Resultaten van onderzoek deelt de KB met anderen zoals het bovengenoemde Portico, en met andere nationale bibliotheken door deelname aan verschillende werkgroepen op het gebied van digitale duurzaamheid, het organiseren van conferenties en het publiceren van artikelen en rapporten.

Internationale samenwerking

In 2007 kon de *Alliance for Permanent Access to the Digital Records of Science* van start gaan, en in 2008 verkreeg de alliantie uiteindelijk een formele status als stichting onder Nederlands recht. De alliantie omvat tien vooraanstaande leden (onder andere CERN en de British Library) en drie nationale coalities voor digitale duurzaamheid (zie Bijlage 2). Het belangrijkste doel is te komen tot een Europese organisatorische infrastructuur die duurzame toegang biedt tot wetenschappelijke gegevens. De alliantie hield in samenwerking met de European Science Foundation een strategische conferentie te Boedapest die de financiële aspecten van digitale duurzaamheid onder de loep nam.

De KB participeert actief in de Conference of Directors of National Libraries (CDNL) en in de Conference of European National Librarians (CENL). Zo biedt de KB onderdak aan de door de CENL geïnitieerde diensten van The European Library (TEL) en The European Digital Library (EDL). De KB gaf deze bureaus in 2008 financiële, personele en administratieve ondersteuning.

The European Library-website is de portal om de gezamenlijke papieren en digitale collecties van alle 47 Europese nationale bibliotheken online integraal doorzoekbaar te maken. Eind 2008 waren reeds 39 bibliotheken met meer dan 150 miljoen documenten te bevragen, waaronder die van de nieuwste lidstaten. www.theeuropeanlibrary.org Aan TEL zijn diverse onderzoeksprojecten gelieerd, die zich richten op de ontwikkeling en implementatie van nieuwe zoek- en presentatietechnieken die ten goede komen aan TEL en EDL.

De Stichting European Digital Library (EDL) is in 2007 opgericht als samenwerkingsverband van erfgoedkoepels en grote erfgoedinstellingen in Europa. In opdracht en met subsidie van de Europese Commissie is door EDL een prototype van een multimedia-website ontwikkeld en in november gelanceerd: Europeana. Deze proefwebsite toont meer dan twee miljoen boeken, kaarten, foto's, archiefstukken, schilderijen, films en geluidsopnames uit bibliotheken, (audio-visuele) archieven en musea van 27 EU-lidstaten. Vanaf 2009 wordt gewerkt aan een operationele dienst die collecties van meer dan duizend erfgoedinstellingen integraal en meertalig doorzoekbaar maakt. In 2011 zullen meer dan tien miljoen objecten vindbaar zijn. www.europeana.eu

De KB is projectcoördinator van het grote Europese onderzoeksproject IMPACT (*Improving Access to Text*). IMPACT streeft naar verbetering van ocr-technieken, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van adaptieve software. De nieuwste technieken zullen worden ingezet om de digitalisering en woordherkenning van historische teksten sterk te verbeteren. Daar zal een grote en uiteenlopende groep onderzoekers veel baat bij hebben.

De KB huisvest tevens het IFLA-bureau, de wereldwijde organisatie van bibliotheken. Verschillende KB-managers zijn actief in de zogeheten *standing committees* van de IFLA; de jaarlijkse conferentie wordt door KB'ers goed bezocht. In 2008 werd nog een belangrijk bureau in de KB ondergebracht, namelijk dat van LIBER, de organisatie van samenwerkende wetenschappelijke bibliotheken in Europa. De KB neemt zowel met onderzoek als met facilitering een prominente rol in de Europese bibliotheekwereld in.

Overzicht KB-indicatoren 2008

Type 1-indicatoren	Realisatie 2008	Begroot 2008	Realisatie 2007
1. Bezoeken bibliotheek ¹⁾	76.946	90.000	83.250
2. Raadplegingen website	4.668.224	4.750.000	4.219.541
3. Beschikbaarstelling informatiebronnen ²⁾	266.235	-	269.603
4. Medewerking tentoonstellingen elders	23	50	48
5. Klanttevredenheid (schaal 1-10)	7,9	-	8
6. Aanwas boeken, waaronder monografieën voor het e-Depot ³⁾	45.064	49.500	47.238
7. Aanwas afleveringen gedrukte tijdschriften	90.979	90.000	92.700
8. Aanwas tijdschriftartikelen e-Depot	2.189.965	1.500.000	2.072.298
9. Groei van metadata	143.244	116.580	120.801
10. Dekkingspercentage uitgevers	96%	-	97%
11. Landelijke programma's			
Metamorfoze / opnames voltooide projecten			
Boeken	*	525.000	*
Tijdschriften	-	-	-
Kranten	-	-	500.000
		* projecten nog niet voltooid	
Metamorfoze / opnames voltooide projecten			
Collecties			
Literair	1.071.949	800.000	318.450
Cultuurhistorisch	604.525	600.000	47.005
Internationaal	237.651	300.000	71.177
Archief	3.741	250.000	-
Het Geheugen van Nederland			
Gedigitaliseerde collecties	10	12	5
Onderwijsapplicaties	1	1	1
12. Publicaties en presentaties medewerkers	76	-	91
Type 2-indicatoren	Realisatie 2008	Begroot 2008	Realisatie 2007
13. Medewerkers in vaste dienst	274	274	271
14. Medewerkers in tijdelijke dienst ⁴⁾	31,82	-	31,39
15. Projectpersoneel ⁴⁾	45,42	-	32,90
16. Omvang personele component rijksbijdrage per medewerker in €	50.193	-	50.785
17. Gemiddelde personeelslast per medewerker in €	53.722	-	51.840

1) Aantal jaarpashouders per eind 2008: 13.694 (2007: 13.265).

2) Cijfer 2007 aangepast aan nieuwe definitie 2008.

3) Nieuwe digitale monografieën voor het e-Depot (onderdeel van de totale aanwas) in 2008: 696.

4) 2007: stand op 31-12-07; 2008: gemiddelde over 2008 conform de nieuwe definitie.

3. Beschikbaarstelling informatiebronnen

Het aantal beschikbaar gestelde gedrukte en digitale informatiebronnen bestaat uit de beschikbaarstelling ter plaatse (vanuit het magazijn) van publicaties uit de (e-)Depotcollectie, de Wetenschappelijke collectie, de Bijzondere collecties en publicaties uit andere bibliotheken aan KB-kanten. Verder uit beschikbaar gesteld micromateriaal, het aantal geleverde digitale opnamen van en uit publicaties aan externe klanten, en het aantal beschikbaar gestelde publicaties op aanvraag van buiten (interbibliotheclair leenverkeer, IBL). Het gebruik van materiaal in open opstelling blijft buiten beschouwing. Tussenkost van personeel is hierbij niet nodig, het gebruik wordt dus niet geregistreerd. De historische cijfers zijn aangepast.

Beschikbaar gestelde publicaties

Beschikbaar gestelde publicaties 1)	KB totaal	ter plaatse	digitaal	IBL 2)	e-Depot 3)	scans 4)	
2008	266.235	224.079	178.319	45.760	22.345	15.026	4.785
2007	269.603	230.342	187.899	42.443	24.835	12.349	2.077
2006	231.859	207.515	183.991	23.524	24.344		2.483
2005	218.142	193.241	174.723	18.518	24.901		
2004	189.874	159.073	159.073		30.801		

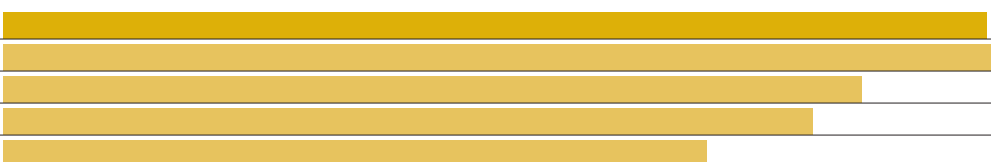
1) De historische cijfers zijn aangepast

2) De IBL-cijfers betreffen nu alleen de daadwerkelijk beschikbaar gestelde publicaties, niet meer de aanvragen.

De historische cijfers zijn aangepast.

3) Beschikbaar gestelde publicaties uit het e-Depot, opgevraagd via publiekspc's, tellen vanaf 2008 ook mee voor de bepaling van deze indicator.

4) Beschikbaar gestelde digitale opnamen (scans) tellen vanaf 2008 ook mee voor de bepaling van deze indicator.

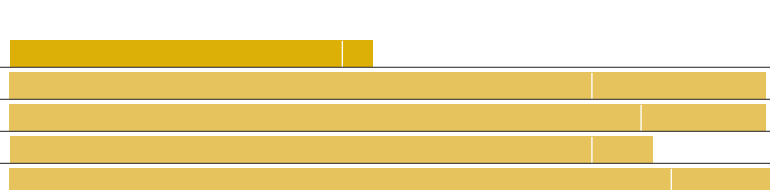
2008	266.235	
2007	269.603	
2006	231.859	
2005	218.142	
2004	189.874	

Het aantal beschikbaar gestelde publicaties is stabiel. Er is een lichte verschuiving zichtbaar van gedrukte naar digitale publicaties. Naar verwachting zal deze trend doorzetten.

4. Medewerking tentoonstellingen elders

De medewerking die de KB verleent aan tentoonstellingen in binnen- en buitenland wordt gemeten aan de hand van de bruikleenaanvragen die daadwerkelijk zijn gehonoreerd en uitgevoerd. In 2008 heeft de KB 23 keer haar medewerking verleend aan tentoonstellingen. Voor externe bruiklenen werden 302 stukken ter beschikking gesteld. De historische cijfers zijn aangepast.

Medewerking aan tentoonstellingen

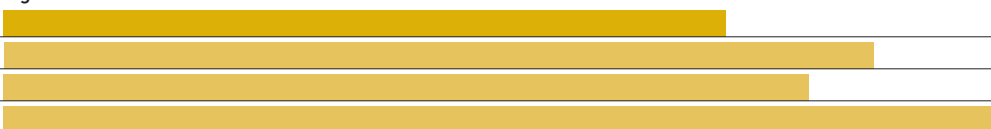
	Totaal	Binnenland	Buitenland	
2008	23	21	2	
2007	48	37	11	
2006	48	40	8	
2005	41	37	4	
2004	49	42	7	

Het aantal tentoonstellingen waaraan de KB haar medewerking verleende, lag lager dan begroot. Het totaal aantal stukken dat de KB in bruikleen gaf, was echter even hoog als in 2007. Er is meegewerkt aan een beperkt aantal grotere tentoonstellingen.

In het kader van het wetenschappelijk en cultureel programma zijn 133 rondleidingen en cursussen verzorgd. De rondleidingen worden op vaste tijdstippen aangeboden en bekendgemaakt via de activiteitenkalender.

In De Verdieping van Nederland, de permanente tentoonstelling van topstukken van de KB en het Nationaal Archief, werden naast de gebruikelijke wisselingen per kwartaal van de topstukken, drie tijdelijke tentoonstellingen georganiseerd. Het betrof Was Getekend, Het Verleden van Nederland, en Stijl. In de Erasmushal werd nog een aantal kleine exposities ingericht.

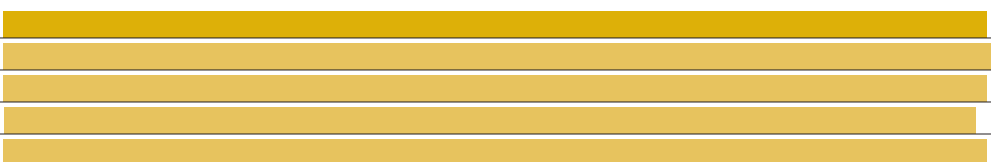
Bezoekers De Verdieping van Nederland

2008	19.383	
2007	23.291	
2006	21.598	
2005	26.770	

5. Klanttevredenheid (schaal 1-10)

De klanttevredenheid wordt gemeten op een schaal van 1-10 door middel van een jaarlijks herhaald klantenonderzoek. Dit wordt door TNS-NIPO telefonisch uitgevoerd onder een representatieve steekgroep jaarpashouders, in 2008 waren dit er 405.

Klanttevredenheid

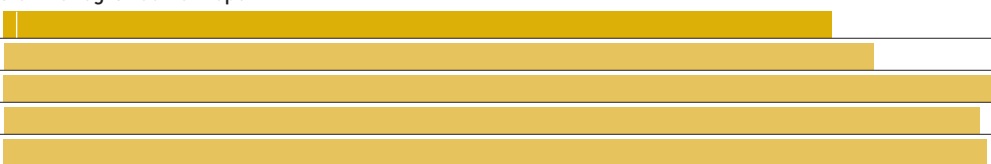
2008	7,9	
2007	8,0	
2006	7,9	
2005	7,8	
2004	7,9	

De klanttevredenheid schommelt vanaf de eerste meting rond de 8, waarmee de KB heel content is. Het betekent dat onze klanten tevreden blijven, omdat wij de vinger aan de pols houden. De KB voert na elk klantenonderzoek een aantal verbeteracties uit, die in het daaropvolgende onderzoek worden geëvalueerd. Zo blijft de KB goed op de hoogte van wensen en verwachtingen van de klanten, en speelt hier actief op in. Voor 2009 is verdere verhoging van de tevredenheid over de collectie elektronische bronnen een actiepoint en is met verruiming van de avondopenstelling per 5 januari naar verwachting een belangrijk knelpunt voor onze klanten inmiddels opgelost.

6. Aanwas boeken, waaronder monografieën voor het e-Depot

Het totale aantal verworven boeken wordt gemeten aan de hand van acquisitie (inclusief geschenken) van gedrukte boekpublicaties voor de Depotcollectie, de Bijzondere collecties en de Wetenschappelijke collectie, plus de acquisitie van digitale monografieën voor het e-Depot. Dit laatste cijfer wordt vanaf dit jaar ook apart vermeld. De digitale monografieën zijn online aangeleverde publicaties of op dvd / cd-rom aangeleverde titels.

Aanwas boeken, inclusief monografieën e-Depot

2008	45.064 *	
2007	47.238	
2006	54.235	
2005	53.180	
2004	53.470	

* e-monografieën 696

De gestage daling van het aantal gedrukte boeken wordt nog niet gecompenseerd door een stijging van het aantal digitale monografieën. De aanwas van boeken voor de Wetenschappelijke collectie is licht gedaald door de concentratie op Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving. De boekenaanwas voor de Depotcollectie loopt ook al enige jaren terug, en bedroeg in 2008 33.500. Deels is dit het gevolg van de keuze om publicaties die zowel gedrukt als elektronisch verschijnen, uitsluitend nog digitaal op te nemen. Zo heeft de opname van digitale proefschriften in plaats van gedrukte een sterke daling veroorzaakt. Deels betreft het een autonome ontwikkeling, want het aantal gedrukte boeken voor het Depot neemt af. De verwachting is dat er een stijging van het aantal digitale monografieën zal plaatsvinden. De KB stelt naast de per stuk aangeschafte digitale monografieën nog een groot aantal e-books ter beschikking aan klanten via de gelicentieerde bestanden. Deze bestanden worden als bulkbestand aangeleverd, en er wordt niet uitgesplitst naar e-book, database of artikel. Het aanbod is groter dan de aanwas.

7. Aanwas afleveringen gedrukte tijdschriften

Het totale aantal verworven afleveringen van gedrukte tijdschriften wordt gemeten aan de hand van de acquisitie van gedrukte tijdschriftafleveringen voor de Depotcollectie en de Wetenschappelijke collectie.

Aanwas afleveringen gedrukte tijdschriften

2008	90.979	
2007	92.700	
2006	92.971	
2005	96.560	
2004	113.630	

Het totaal aantal ontvangen afleveringen van gedrukte periodieken vertoont al jaren een dalende lijn die wordt veroorzaakt door de overgang van gedrukte naar digitale tijdschriften. Deze daling zal naar verwachting de komende jaren alleen maar toenemen. Dit geldt met name voor de wetenschappelijke tijdschriften. Veel tijdschriften kennen tegenwoordig zowel een gedrukte als een digitale variant; de KB heeft al enige jaren geleden besloten in dergelijke gevallen alleen de digitale variant op te nemen. De overgang naar *e-only* zal op het verzamelgebied van de KB waarschijnlijk nog enige tijd op zich laten wachten.

8. Aanwas tijdschriftartikelen e-Depot

De aanwas van tijdschriftartikelen voor het e-Depot wordt gemeten naar het aantal verworven en geladen tijdschriftartikelen.

Aanwas tijdschriftartikelen e-Depot

2008	2.189.965	
2007	2.072.298	
2006	3.348.473	
2005	2.022.500	
2004	1.170.320	

De groei is in 2008 ten opzichte van 2007 weer licht toegenomen, en het internationale e-Depot bevatte eind 2008 ruim twaalf miljoen artikelen. Het aanbod groeit nog steeds, ook door de start van het nationale e-Depot. De KB investeert in het vergroten van zowel de laad- als de opslagcapaciteit van het e-Depot en is daarvoor gestart met een vernieuwingsproject.

9. Groei van metadata

De groei van het aantal metadata wordt bepaald aan de hand van de hoeveelheid metadata die is opgeslagen in het Metadata-opslagsysteem. De metadata betreffen zowel de catalogisering voor de Depotcollectie, de Wetenschappelijke collectie en de Bijzondere collecties, als de beschrijvingen ten behoeve van kennisdiensten, kennisdomeinen en wetenschappelijke documentatie. De groei van de metadata vertoont een piek, die voor een groot deel veroorzaakt wordt door de versnelde afronding van de STCN, die in 2009 eindigt. De verwachting is dat de hoeveelheid metadata in 2009 weer zal afvlakken.

Groei metadata

2008	143.244	
2007	120.801	
2006	138.203	
2005	117.900	
2004	208.860	

10. Dekkingspercentage uitgevers

Het dekkingspercentage is het percentage van uitgevers die publicaties geleverd hebben aan het Depot van Nederlandse publicaties, die geregistreerd staan als lid bij de Koninklijke Vereniging voor het Boekenvak, en in het verslagjaar publicaties hebben doen verschijnen. Het dekkingspercentage bedroeg in 2008 96%.

11. Landelijke programma's

Gemeten worden het aantal opnamen per programma (scans en microfilmopnamen).

De indicatoren van *Metamorfoze* geven de volgende aantallen weer: opnames van *voltooide* projecten (boeken, tijdschriften en kranten) en opnames van geconserveerde collecties (literair, cultuurhistorisch, internationaal en archief) per jaar. De indicatoren van *Het Geheugen van Nederland* staan voor het aantal gedigitaliseerde collecties en onderwijsapplicaties per jaar.

In 2007 is het budget voor *Metamorfoze* verdrievoudigd. Het programma is aanzienlijk verbreed, zoals ook blijkt uit de cijfers. De conservering van literaire collecties is afgerond.

Landelijke programma's	2008	begr. 2008	2007
Metamorfoze / Opnames voltooide projecten			
Boeken	*	525.000	*
Tijdschriften	-	-	-
Kranten	-	-	500.000
Metamorfoze / Opnames voltooide projecten			
Collecties			
- literair	1.071.949	800.000	318.450
- cultuurhistorisch	604.525	600.000	47.005
- internationaal	237.651	300.000	71.177
- archief	3.741	250.000	-
Het Geheugen van Nederland			
Gedigitaliseerde collecties	10	12	5
Onderwijsapplicaties	1	1	1

* projecten nog niet voltooid

12. Publicaties en presentaties medewerkers

Gemeten worden de publicaties van medewerkers in media die door anderen dan de KB zijn uitgegeven, aangevuld met presentaties van medewerkers extern, dan wel intern voor externe genodigden. Geteld worden publicaties op het gebied van bibliotheek- en informatievoorziening in ruime zin. De integrale lijst publicaties is opgenomen in bijlage 4. De publicaties en presentaties geven een indicatie van de mate waarin KB-medewerkers zich inzetten voor kennisverspreiding. Daarnaast zijn de medewerkers ook op andere wijze hierin actief, door deel te nemen aan congressen en werkgroepen, en via individuele contacten. Het aantal publicaties in 2008 bedroeg 76.

Type 2-indicatoren

13. Medewerkers in vaste dienst

Het aantal medewerkers in vaste dienst bestaat uit de feitelijke bezetting in fte's aan vaste formatieplaatsen plus de vacatureruimte vaste formatie op de peildatum. Het cijfer is inclusief personeel met uitzicht op een vast dienstverband.

14. Medewerkers in tijdelijke dienst

Het aantal medewerkers in tijdelijke dienst wordt weergegeven naar de gemiddelde bezetting gedurende het jaar, in fte. Dit gemiddelde biedt meer inzicht dan het aantal fte per ultimo december, en is per 2008 ingevoerd.

15. Projectpersoneel

De gemiddelde bezetting gedurende het jaar met medewerkers in tijdelijke dienst ten behoeve van extern gefinancierde projecten, in fte. Deze nieuwe indicator per 2008 maakt het aandeel projectpersoneel inzichtelijk dat werkzaam is op de grote digitaliseringsprojecten en nationale programma's.

NB: Uitzendkrachten, stagiaires en banenpoolers/medewerkers wet en bijstand zijn niet in dienst bij de KB en worden daarom niet meegeteld.

Medewerkers

	vaste dienst	tijdelijke dienst	projectpersoneel
2008	274,0	31,82	45,42
2007	271,0	31,39	32,90

Let op: het cijfer van 2007 voor tijdelijk en projectpersoneel geeft de stand op 31-12-2007 weer, het cijfer van 2008 is het gemiddelde van 2008.

Op 31 december 2008 bedroeg de feitelijke bezetting van het personeel in vaste dienst 242,68 fte, met 31,32 fte vacatureruimte. Het streven van de KB is de vacatureruimte in te zetten voor de geleidelijke overgang naar de digitale bibliotheek. Zo is een belangrijk aantal vacatures geblokkeerd voor de versnelde afronding van de STCN. Per einde 2008 bedroeg het aantal fte in tijdelijke dienst 37,6 fte en het aantal fte projectpersoneel 47,6. De KB telde in totaal 392 medewerkers in vaste en tijdelijke dienst, inclusief projectpersoneel. Dit is exclusief uitzendkrachten, stagiaires, en banenpoolers/medewerkers wet en bijstand.

Formatie KB naar afdeling (peildatum 31 december 2008 in fte)

	vast fte	tijdelijk fte	project fte	totaal fte
Directie	4,00			4,00
Beleidszaken	9,20	1,00		10,20
Communicatie	5,35	1,20		6,55
Informatietechnologie	20,30		1,40	21,70
Gebouw en Facilitymanagement	12,00			12,00
Financieel-Economische Zaken	7,23			7,23
Personeel en Organisatie	6,10	0,80	0,90	7,80
Verwerking Publicaties	63,35	2,00	1,00	66,35
Research en Development	19,60	4,70	41,20	65,50
Kennisdiensten en Collecties	45,39	19,60	3,10	68,09
Publieksdiensten	49,71	8,30		58,01
Totale feitelijke bezetting	242,22	37,60	47,60	327,43
Vacatureruimte per 31-12-2008	31,78			
Vaste formatie	274,00			

Personeelsopbouw en -ontwikkeling

In de onderstaande tabellen wordt de personeelsopbouw van de KB verder uitgesplitst. De vorig jaar geuite zorg over de leeftijdsopbouw van het KB-personeel blijft bestaan, maar er zijn wel positieve ontwikkelingen. Was in 2007 54% van de medewerkers 45 jaar of ouder, in 2008 was dat nog 52%, terwijl de gemiddelde leeftijd daalde naar 44,1 jaar. Dit is het gevolg van de implementatie van strategisch personeelsbeleid. De KB is in 2008 gestart met de uitvoering van een tweejarig traineeprogramma, waaraan negen getalenteerde jonge medewerkers deelnemen. Halverwege het jaar is bovendien gestart met een managementtraineeprogramma waarin negen iets oudere medewerkers die hun bekwaamheden al bewezen hebben meedoen. Hun wordt de mogelijkheid

Winst- en verliesrekening over 2008

in duizenden euro's

	2008		2007	
	realisatie	begroting	realisatie	begroting
Baten				
Rijksbijdrage OCW	38.261	35.877	35.539	34.656
Rijksbijdrage OCW projectgelden	6.840	6.840	6.840	6.840
Rijksbijdrage OCW geaffilieerde instellingen*	492	480	480	472
Derde Geldstroom	3.140	4.640	6.973	4.640
Overige baten	909	703	667	578
Rentebaten	1.121	550	743	450
	50.764	49.090	51.241	47.636
Lasten				
Personeelslasten	19.134	17.151	17.706	17.182
Afschrijvingen op vaste activa	1.111	1.300	1.400	1.640
Overige bedrijfslasten*	28.012	30.639	34.956	31.314
	48.258	49.090	54.062	50.136
Resultaat uit normale bedrijfsvoering	2.506	0	-2.821	-2.500
Baten Fonds Koopman	119	0	107	0
Lasten Fonds Koopman	-392	0	-162	0
Resultaat	2.234	0	-2.877	-2.500
Verwerking resultaat				
Algemene reserve	80	0	-288	0
Bestemmingsfonds huisvesting	2.426	0	-2.533	-2.500
Bestemmingsfonds Koopman	-273	0	-56	0
	2.234	0	-2.877	-2.500

* 2007 cijfers aangepast voor vergelijkingsdoeleinden

Het financiële vaste activum Fonds Koopman is als volgt samengesteld:

Financieel vaste activum Fonds Koopman	31 december 2008	31 december 2007
Effecten	1.938	2.201
Saldo vorderingen en nog te betalen bedragen	31	43
Liquide middelen	72	70
	2.041	2.314

Het verloop van het Fonds Koopman is als volgt:

Verloopstaat Fonds Koopman	2008	2007
Stand begin boekjaar	2.314	2.369
Baten		
Couponrente en dividenden	118	105
Interest	1	1
Mutatie waardeverschillen effecten	-296	-98
	-177	9
Lasten		
Personele lasten	8	-4
Overige bedrijfslasten	21	11
Aankoop en onderhoud collectie	66	57
	95	64
Stand ultimo boekjaar	2.041	2.314

De kredietcrisis van 2008 is niet onopgemerkt voorbijgegaan aan het Fonds Koopman. De waarde van de aandelen van het Fonds was op 31 december 2008 nog maar 63% van die van 31 december 2007. De effecten van het Fonds bestonden op 31 december 2008 uit aandelen (28%) en obligaties (72%).

VLOTTENDE ACTIVA

De specificatie van de post overige *vorderingen en overlopende activa* is als volgt:

3. Overige vorderingen en overlopende activa

	31 december 2008	31 december 2007
Vooruitbetaalde bedragen	914	647
Nog te ontvangen bedragen	235	232
Voorschotten	10	8
	1.159	887

De specificatie van de post *liquide middelen* is als volgt:

4. Liquide middelen

	31 december 2008	31 december 2007
Kas	12	24
Bank- en girorekeningen	26.443	15.828
	26.455	15.852

De KB participeert in het geïntegreerd middelenbeheer (schatkistbankieren) van het ministerie van Financiën. De liquide middelen staan ter vrije beschikking van de KB.

EIGEN VERMOGEN

De specificatie van de post *eigen vermogen* is als volgt:

5. Algemene reserve

	31 december 2008	31 december 2007
Stand begin boekjaar	3.080	3.368
Mutatie	80	-288
Stand ultimo boekjaar	3.160	3.080

Het exploitatiesaldo uit normale bedrijfsvoering 2008 is toegevoegd aan de algemene reserve.

6. Bestemmingsfonds huisvesting

	31 december 2008	31 december 2007
Stand begin boekjaar	0	2.533
Mutatie	2.426	-2.533
Stand ultimo boekjaar	2.426	0

Het bestemmingsfonds huisvesting is in 2001 gevormd uit vooruitontvangen bedragen in de rijksbijdrage, die onder het huisvestingsbudget vielen. Deze bedragen zijn bedoeld voor instandhouding van en groot onderhoud aan het KB-gebouw. In het boekjaar 2007 werd het fonds tot nul gereduceerd.

In 2008 werd aan de KB een structurele verhoging van het onderdeel huisvestingskosten in de rijksbijdrage toegekend. Dit bedrag diende ter compensatie van de onvolledig vergoede indexatie van door de RGD berekende huur. Het in de jaren 2001-2007 niet gecompenseerde bedrag van € 2.426.000 wordt per 31 december 2008 gedoteerd aan het bestemmingsfonds huisvesting.

Voor een specificatie van de post bestemmingsfonds Koopman wordt verwezen naar de toelichting onder financiële vaste activa.

VOORZIENINGEN

Het verloop van de voorzieningen is als volgt:

7. Voorzieningen

	2008		2007	
	ingegane wachtgeld- verplichtingen	uitgestelde beloningen ambtsjubilea	ingegane wachtgeld- verplichtingen	uitgestelde beloningen ambtsjubilea
Stand begin boekjaar	201	148	297	180
Onttrekkingen	-129	0	-227	0
Dotaties	169	6	131	0
Vrijval	0	0	0	-31
Stand ultimo boekjaar	242	154	201	148

De kosten voor wachtgeld in 2008 (een bedrag van € 129.000) zijn ten laste van de voorziening gebracht. De totale wachtgeldverplichting voor voormalige medewerkers die per 31 december 2008 in de wachtgeldregeling vielen bedraagt € 242.000. Het aantal wachtgelders bedroeg op die datum acht (2007: vier).

De uitgestelde personeelsbeloningen inzake ambtsjubilea zijn als gevolg van een stelselwijziging per 31 december 2005 ondergebracht in een voorziening. De stand van deze voorziening op 31 december 2008 bedraagt € 154.000.

KORTLOPENDE SCHULDEN

De specificatie van de post *overige schulden en overlopende passiva* is als volgt:

8. Overige schulden en overlopende passiva

	31 december 2008	31 december 2007
Transitoria personele kosten	1.103	1.001
Schulden inzake belastingen en sociale premies	784	698
Vooruitontvangen bedragen	1	1
Transitorium landelijke projecten	11.340	7.940
Overige overlopende passiva	333	129
	13.562	9.769

Het transitorium landelijke projecten is als volgt samengesteld:

	31 december 2008	31 december 2007
Transitorium landelijke projecten		
- Nationaal programma Metamorfoze	7.994	5.254
- Nationaal programma Geheugen van Nederland	2.814	2.155
- Onderzoeksprogramma Digitale Duurzaamheid	532	532
	11.340	7.940

Het verloop van het transitorium landelijke projecten is als volgt:

	2008	2007
Verloopstaat transitorium landelijke projecten		
Stand begin boekjaar	7.940	4.465
Ontvangen subsidies landelijke projecten	7.020	5.355
Uitgekeerde subsidies landelijke projecten	-3.620	-1.880
Stand ultimo boekjaar	11.340	7.940

In deze post zijn de bedragen opgenomen die in het kader van de landelijke programma's Metamorfoze (conservering) en Het Geheugen van Nederland (digitalisering) zijn gereserveerd ten behoeve van instellingen in Nederland of daarbuiten die een belangrijke Nederlandse collectie willen laten conserveren en/of digitaliseren. Het genoemde bedrag per 31 december 2008 is grotendeels verplicht. Over deze bedragen, die als subsidie worden uitgekeerd, moet de KB verantwoording afleggen. Aan de ontvangende instellingen wordt dan ook, voor subsidiebedragen hoger dan € 10.000, een accountantsverklaring gevraagd.

De projectmiddelen die de KB zelf in het kader van deze activiteiten ontvangt, zijn net als in vorige jaren ondergebracht in het saldo lopende projecten.

De specificatie van de post *saldo lopende projecten* is als volgt:

9. Saldo lopende projecten

	31 december 2008	31 december 2007
Metamorfoze-programma (KB-projecten)	1.314	1.515
Het Geheugen van Nederland (KB-projecten)	2.896	1.633
Digitale duurzaamheid (KB-projecten)	1.430	963
Staten-Generaal Digitaal	87	110
Digitalisering Bijzondere Collecties	2.488	2.156
Databank Digitale Dagbladen	3.067	873
Overige projecten	1.137	1.077
	12.420	8.328

Het verloop van het saldo lopende projecten is als volgt:

	2008	2007
Verloopstaat saldo lopende projecten		
Stand begin boekjaar	8.328	4.717
Ontvangen projectmiddelen	12.189	9.783
Kosten projecten	-8.389	-5.715
Afgesloten projecten	292	-458
Stand ultimo boekjaar	12.420	8.328

LASTEN

1. Personele lasten

	2008		2007	
	realisatie	begroting	realisatie	begroting
Personeel in vaste dienst	13.497	14.785	13.139	14.808
Personeel in tijdelijke dienst	1.175	350	1.325	350
Projectpersoneel	3.269	1.200	2.200	1.200
Kosten wachtgeldregeling	169	0	134	0
Overige personele lasten	1.025	816	909	824
	19.134	17.151	17.706	17.182

De post personeel in vaste dienst bevat de bezoldiging van het Algemeen Bestuurscollege, in totaal € 33.000.

2. Overige bedrijfslasten

	2008		2007	
	realisatie	begroting	realisatie	begroting
Huisvestingslasten				
Huur en servicekosten gebouw	10.521	10.700	11.789	9.500
Onderhoud gebouw en projecten	1.567	1.850	3.282	2.880
Exploitatiekosten gebouw	2.452	1.880	2.331	1.900
	14.540	14.430	17.402	14.280
Beheerslasten				
Bureaunkosten	789	707	814	710
Reis- en verblijfskosten	132	130	140	130
Abonnementen externe faciliteiten	427	380	365	380
Automatiseringskosten	1.680	1.350	1.744	2.040
Kosten communicatie en marketing	206	235	420	275
Materiële kosten projecten	7.004	10.280	11.155	10.280
Kosten geaffilieerde instellingen:				
- IISG	279	273	273	270
- IFLA	16	16	16	16
- BL	197	191	191	186
Overige beheerslasten	1.178	1.164	826	1.015
	11.908	14.726	15.944	15.302
Collectie				
Aanschaffingen collectie	1.366	1.308	1.394	1.528
Onderhoud en bindwerk collectie	199	175	215	204
	1.564	1.483	1.609	1.732
Afschrijvingen				
Afschrijvingen	1.111	1.300	1.383	1.640
Desinvesteringen	0	0	17	0
	1.111	1.300	1.400	1.640
Totaal overige bedrijfslasten	29.123	31.939	36.356	32.954

Aanwinsten bijzondere collecties

De KB streeft ernaar haar collectie op het gebied van Nederlandse geschiedenis, cultuur en samenleving in internationale context zo compleet mogelijk te maken. Dat gebeurt door de permanente aanschaf voor de Depotcollectie en de Wetenschappelijke collectie van wat op dit terrein verschijnt, hetzij digitaal, hetzij gedrukt. Daarnaast vult de KB de collectie ook retrospectief aan door aankopen te doen, of door geschenken of bruiklenen te verwerven. Deze retrospectieve aanschaf is minder zichtbaar, en daarom wordt er jaarlijks een beknopt overzicht gegeven van de belangrijkste verkrijgingen. In 2008 werden de bijzondere collecties van de KB verrijkt met de hieronder genoemde aanwinsten.

Handschriften De handschriftencollectie werd uitgebreid met 23 stuks, waaronder een middeleeuws Noord-Hollands getijdenboek. Verder waren er aanvullingen voor de Toorop- en Hugo de Groot-collecties, en enkele interessante alba amicorum. Hieronder bevond zich een vroeg zeventiende-eeuws exemplaar van J.J. Callenfels, dat geschonken werd namens de families Callenfels en Van Stein Callenfels door E. van Stein Callenfels uit Amsterdam.

Oude drukken De KB verwierf 165 oude drukken, inclusief incunabelen en postincunabelen. Belangrijk om te noemen zijn het geschenk van de vriendenvereniging van de KB, de *Stella clericorum* (Zwolle, gedrukt door Peter van Os, tussen 1493-1496) en de *Horae*, (Parijs, gedrukt door Wolfgang Hopyl, 1500) aangekocht ter gelegenheid van het afscheid van Wim van Drimmelen. De *Stella clericorum* gaat over de waardigheid en plichten van de priester. De tekst circuleerde ook in handschrift, en de KB bezat al enkele handschriften en incunabelen hiervan. Door het geschenk van deze incunabel door de vriendenvereniging zijn de onderzoeksmogelijkheden belangrijk uitgebreid. De *Horae*, een Nederlandstalig getijdenboek, is gedrukt in Parijs bij een uit de Nederlanden afkomstige drukker. Prachtige illuminaties laten de doorwerking zien van de middeleeuwse boekverluchting in de eerste gedrukte boeken.

Boekbanden De collectie boekbanden is uitgebreid met 48 banden, waaronder twee opmerkelijke schenkingen van Marjette Röling en Jan van der Marck van moderne banden. Marjette Röling schonk zes banden, haar examenwerk uit 2001. Jan van der Marck schonk tien moderne stukken, onder andere een band van Ana Ruiz-Larrea uit 2006. De categorie prijsbanden werd met enkele bijzondere stukken uitgebreid, zoals de tot nu toe enig bekende prijsband uit Maarssen, en een gedateerde prijsband uit Den Briel. Daarnaast kocht de KB enkele banden die gemaakt zijn van bijzondere materialen, bijvoorbeeld één in doorschijnend gemaakt perkament (ca. 1900), een vinding van de Engelse binder Chivers, en een band in bakeliet, waar de Franse firma Jotau tussen 1920 en '30 een geregistreerd patent op had. De KB heeft ook vijf banden, deels onvoltooid, enkele brieven en documentatiemateriaal uit het voormalige bezit van Elisabeth Menalda kunnen verwerven.

Zeldzame en kostbare werken vanaf de negentiende eeuw De collectie werd verrijkt met 258 bibliotheek uitgaven (via het Depot van Nederlandse publicaties) en met 161 andere bijzondere publicaties. Daaronder zijn elf publicaties van de Ergo Pers, met gedichten of illustraties van Cees Nooteboom, Hans Verhagen, Armando en Hugo Claus. Een speciale schenking was de collectie Bert van Kempen, docent aan de Academie voor Beeldende vorming Tilburg. Hij maakte met behulp van laserprinters in eigen beheer bijzonder vormgegeven boeken over typografie en poëzie. De boekjes verschenen in oplagen tot tien exemplaren tussen 1997 en 2007. Zijn vrienden schonken de collectie ter nagedachtenis aan hun collega.

Kinderboeken De kinderboekencollectie werd uitgebreid met 1007 aangekochte exemplaren en 625 geschonken exemplaren. Een belangrijke schenking vormden de zeshonderd boeken van Karl May uit de nalatenschap van Joan C. Oosterbaan die in 2008 overleed. Daarnaast ontving de KB een collectie schoolleesboeken van ongeveer 150 stuks.

Koopman Collectie De Koopman Collectie met een eigen fonds en een eigen bestuur is bij legaat ondergebracht in de KB. De verzameling bestaat uit Franse belletristiek in kunstenaarsuitgaven. In 2008 ontving de Koopman Collectie twee belangrijke schenkingen, van Jan van der Marck en mevrouw A. Vroom. Van der Marck schonk bijzondere handboekbanden door Georges Canape, Monique Mathieu, Jean de Gonet, Georges Leroux en Antonio Pérez-Noriego. Mw. A. Vroom, weduwe van de Nederlandse kunstenaar Jean-Paul Vroom, die na de Tweede Wereldoorlog in Parijs boeken illustreerde en uitgaf, gaf ook een belangrijke schenking. Daarnaast werden ook enkele boeken uit zijn nalatenschap aangekocht. De Koopman Collectie werd hiernaast uitgebreid met 35 werken, waaronder twee topstukken door Maurice Denis en door André Derain.

(Inter)nationale samenwerking

Samenwerking in Nederland

Anno In de Stichting Actueel Verleden (merknaam Anno) werken de KB, het Nationaal Archief, het Letterkundig Museum, het Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie, het Centraal Bureau voor Genealogie en het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid samen. Anno wil het historisch besef in Nederland vergroten vanuit de gedachte dat kennis van het verleden een beter begrip van het heden bevordert. Jaarlijks organiseert Anno de Week van de Geschiedenis, de Landelijke Archievendag en de Nacht van de Geschiedenis. Hieraan draagt de KB actief bij; daarnaast participeert zij in het bestuur en is zij voorzitter van de Raad van Partners.

BGW In het project Bibliotheekvoorziening Geesteswetenschappen heeft de KB vanaf 1998 met zes universiteitsbibliotheken samengewerkt om de verschraling van de collecties op het gebied van de geesteswetenschappen tegen te gaan. Nadat de projectmatige financiële ondersteuning door NWO in 2006 beëindigd was, hebben de deelnemers volgens afspraak nog twee jaar de eigen inspanningen op een extra hoog peil gehouden. Ultimo 2008 is dit project afgerond.

Blue Shield De KB vertegenwoordigt binnen het bestuur van de cultuurbeschermingsorganisatie Blue Shield Nederland de IFLA-koepel. De KB draagt zorg voor het hosten van de website en stelt vergaderfaciliteiten beschikbaar.

Boekenoverleg De Koninklijke Vereniging van het Boekenvak (KVB) heeft het Boekenoverleg opgericht om de relatie tussen het commerciële deel van het vak en de gesubsidieerde instellingen vorm te geven. Het Boekenoverleg komt minimaal tweemaal per jaar bijeen onder voorzitterschap van mr. drs. L.C. Brinkman.

FOBID De KB speelt een actieve rol in de Federatie van Organisaties in het Bibliotheek-, Informatie-, en Documentatiewezen. Zij is vertegenwoordigd in het bestuur, de Juridische Commissie, de Commissie Ontsluiting en de Nederlandse IFLA-Commissie.

GII De KB is vertegenwoordigd in het op 19 juni 2008 opgerichte Consortium Gemeenschappelijke Informatie-Infrastructuur (GII). De oprichting van het Consortium is het gevolg van het overgaan in 2007 van de laatste aandelen van OCLC/PICA van Stichting Pica naar OCLC. De overeenkomst is aangegaan tussen UKB en de Stichting WSF (samenwerkingsverband van veertien bibliotheken met Wetenschappelijke Steunfunctie). Zij vormen de kernleden van het consortium en zijn vertegenwoordigd in de Stichting Pica.

Voor de uitvoering van de consortiumovereenkomst is een Stuurgroep ingesteld. De Stuurgroep bewaakt de kwaliteit van de gemeenschappelijke informatieinfrastructuur, ziet er op toe dat de infrastructuur werkt in overeenstemming met de gemaakte afspraken en dat de consortiumovereenkomst wordt nageleefd. Daarnaast beslist het Consortium mede over de toekomstige innovatie van de infrastructuur en de budgetprioritering in deze. Aansluiting op en zichtbaarheid in WorldCat van de wereldwijde organisatie OCLC zullen een belangrijk speerpunt zijn. De Stuurgroep Consortium komt in de plaats van de Adviesraad LIIS.

GOO De KB deelt met onder andere UKB en diverse hogeschoolbibliotheken het landelijke systeem voor Gemeenschappelijke Onderwerpsontsluiting (GOO). De KB levert de landelijke coördinator GOO en de secretaris van de stuurgroep GOO en beheert in opdracht van deze stuurgroep de gemeenschappelijke trefwoordenthesaurus (GTT).

Museum Meermann De KB is vertegenwoordigd in de Raad van Toezicht van dit museum. Daarnaast werkte de KB al langere tijd samen met Meermann, vooral op het terrein van boekwetenschap en bijzondere collecties. In 2008 is een verdergaande samenwerkingsovereenkomst gesloten, waarin is bepaald dat er meer activiteiten gezamenlijk zullen worden ontplooid.

Nationale Unesco Commissie De KB is vertegenwoordigd in het werkgroepverband Cultuur, Communicatie en Informatie.

NCDD De KB heeft in samenwerking met DANS (Data Archiving and Networked Services), een KNAW-instituut mede ondersteund door NWO, het initiatief genomen tot de inrichting van de Nationale Coalitie voor Digitale Duurzaamheid (NCDD). De NCDD, waarin tien partners samenwerken (naast de KB, DANS, NWO en KNAW zijn dat SURF, het Nationaal Archief, het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid, het CBS, de Federatie ZTU en het ministerie van Binnenlandse Zaken), is in 2008 ondergebracht in een stichting (<http://www.ncdd.nl>). DEN is geassocieerd lid van de NCDD. De Stichting heeft als belangrijkste doelstelling binnen vijf jaar een stabiele organisatorische en technische infrastructuur te realiseren, die duurzame toegankelijkheid garandeert van digitale gegevens die van cruciaal belang zijn voor wetenschap, cultuur en samenleving.

Het Nederlands Bibliografisch Centrum (NBC) is opgericht om samenwerking op het gebied van de Nederlandse bibliografie te bevorderen. Het is een samenwerkingsverband van bibliotheken, uitgevers en de boekhandel. De KB is als vice-voorzitter vertegenwoordigd in het bestuur en zorgt voor beleidsmatige en secretariële ondersteuning.

Stichting Bibliotheca Philosophica Hermetica – Bibliotheek Ritman De KB is vertegenwoordigd in het bestuur.

Stichting Pica De KB is vertegenwoordigd in het bestuur van de Stichting Pica. Het doel van de Stichting is de bevordering van de wetenschappelijke en openbare informatievoorziening in Nederland, o.a. door het subsidiëren van projecten en activiteiten die de samenwerking tussen bibliotheken stimuleren.

STITCH Een aantal jaren nam de KB, samen met de Vrije Universiteit en het Max Planck Instituut deel aan het STITCH-project: *SemanTic Interoperability To access Cultural Heritage*. STITCH maakt deel uit van het omvangrijke NWO-programma Continuous Access To Cultural Heritage (CATCH), en onderzoekt de betekenisrelaties tussen verschillende trefwoordssystemen, waaronder thesauri. Voor de KB en andere bibliotheken zijn de hierin ontwikkelde technieken van belang om verschillende trefwoordssystemen te kunnen laten samenwerken zonder deze te hoeven ombouwen. Het STITCH-project wordt begin 2009 afgerond.

SURFfoundation (Samenwerkingsorganisatie van het hoger onderwijs en onderzoek op het gebied van netwerkdiensverlening en informatie- en communicatietechnologie). De KB participeert in SURF als lid van het Algemeen Bestuur en adviseur van het Platform ICT en Onderzoek.

Tiele-Stichting De KB faciliteert de inhoudelijke en praktische ondersteuning van het bestuur van de dr. P.A. Tiele-Stichting, de stichting ter bevordering van de wetenschap van het boek en de drukkunst en de daarmee samenhangende technieken.

UKB UKB is het samenwerkingsverband van de dertien Nederlandse universiteitsbibliotheken en de KB. De KB verzorgt de beleidsmatige en secretariële ondersteuning voor het bestuur en een aantal commissies. Ook stelt de KB onderzoekscapaciteit beschikbaar voor benchmarking.

Zeeuwse bibliotheek Sinds 2007 heeft de KB een samenwerkingsovereenkomst met de Zeeuwse bibliotheek. Leden van deze bibliotheek kunnen tegen gereduceerd tarief via de KB-jaarpas gebruik maken van alle KB-faciliteiten. Daarnaast wordt er samengewerkt bij digitaliseringsprojecten en het toegankelijk maken van bijzondere collecties en vindt uitwisseling van personeel plaats.

Internationale samenwerking – Europa

Alliance for Permanent Access to the Records of Science. De KB heeft met de British Library (BL) het initiatief genomen tot oprichting van deze alliantie, die in 2007 formeel van start is gegaan met tien vooraanstaande leden: CERN, European Space Agency, European Science Foundation, Science and Technology Facilities Council, Max Planck Gesellschaft, International Association of STM Publishers, British Library, Koninklijke Bibliotheek, Deutsche Nationalbibliothek en JISC. Ook drie nationale coalities voor digitale duurzaamheid (DPC, NESTOR en de NCDD) doen mee in de Alliantie. Doel is om te komen tot een Europese organisatorische infrastructuur die duurzame toegang biedt tot wetenschappelijke gegevens.

CENL De Conference of European National Librarians (CENL) is het samenwerkingsverband van nationale bibliotheken in Europa. De KB heeft zitting in het bestuur van CENL.

EDLnet Het project EDLnet werd afgesloten in november 2008. In EDL-net werd gewerkt aan de ontwikkeling van een prototype dat moest leiden tot de Europese digitale bibliotheek, genaamd Europeana. Het was de eerste stap in het concretiseren van de visie van Eurocommissaris Viviane Reding om binnen een termijn van vier jaar alle digitale collecties uit de verschillende erfgoedsectoren, zoals (nationale) bibliotheken, archieven en musea in Europa integraal en meertalig toegankelijk te maken. Binnen het project EDLnet, dat werd uitgevoerd in het kader van het eContentPlus-programma van de EU, werden de organisatorische, technische en financiële voorwaarden in kaart gebracht die uiteindelijk moeten leiden tot een operationele dienst. TEL fungeerde daarbij consequent als voorbeeld.

EDLproject Dit project is in september 2006 gestart en is afgerond in februari 2008. Het project had o.m. tot doel de bibliografische catalogi en digitale collecties van de nationale bibliotheken van België, Griekenland, Spanje, Zweden, Luxemburg en Ierland alsmede de EFTA-landen IJsland, Liechtenstein en Noorwegen versneld op te nemen in TEL.

Stichting EDL In november 2007 is de stichting European Digital Library (EDL) opgericht waarin de overkoepelende Europese organisaties voor erfgoed participeren. De stichting begeleidde o.m. de uitvoering van het project EDLnet, nu Europeana; de KB vervult hierbij de rol van projectcoördinator.

Europeana. Op 20 november 2008 werd onder auspiciën van de Europese Commissie in Brussel het prototype van de digitale multimedialbibliotheek Europeana gelanceerd. In deze dienst zal de digitale inhoud van bibliotheken, musea, archieven en audiovisuele collecties van 27 Europese lidstaten worden gepresenteerd. Het doel van Europeana is het vergemakkelijken van het gebruik van de Europese rijkdom aan informatie in een online omgeving van de webgeneratie 2.0. Het zal bouwen op het rijke erfgoed van Europa, waarbij multiculturele en meertalige elementen worden gecombineerd met technologische ontwikkeling en nieuwe bedrijfsmodellen. Het project wordt gefinancierd door de Europese Commissie (eContentPlus-programma) en is gehuisvest in de KB.

IMPACT (Improving Access to Text) De KB is projectleider van dit op 1 januari 2008 gestarte Europese project, dat vier jaar zal duren. In dit project wordt gewerkt aan verschillende innovatieve technieken voor de verbetering van automatische ocr, uiteenlopend van een zelflerende ocr-machine tot de bouw van verfijnde computerlexica. Er zal ook veel aandacht worden besteed aan het delen van kennis en best practices op het gebied van massadigitalisering met instellingen in het veld.

LIBER De KB is actief lid van de Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche (LIBER), de Europese associatie van grote wetenschappelijke bibliotheken. LIBER heeft als doel een functioneel netwerk van onderzoeksbibliotheken in Europa te vormen en dit Europese netwerk te steunen in het beheer en behoud van Europees cultureel erfgoed. Het secretariaat is sinds 2008 in de KB gehuisvest.

Daarnaast heeft de KB een aantal bijzondere samenwerkingsovereenkomsten met bibliotheken in Europa, waaronder de British Library, KB Brussel en de Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel.

Michael+ Dit project is medio mei 2008 afgerond. De KB participeerde in dit samenwerkingsverband tussen veertien partners om beschrijvingen van digitale collecties beschikbaar te stellen op centraal Europees en centraal landelijk niveau. De projectorganisatie voor de Nederlandse bijdrage was bij de KB ingericht. Het geheel zal in onderhoud gehouden worden totdat er een beslissing over de toekomst genomen kan worden.

PLANETS De KB is partner in het grote Europese PLANETS-project. PLANETS ontwikkelt instrumenten en keuzemodellen voor de langetermijnbewaring en permanente toegankelijkheid van digitale objecten in bibliotheken en archieven. Binnen dit project, waarin zestien Europese partners samenwerken, treedt de KB op als projectleider van een van de vijf hoofdmodules. Het project kent een doorlooptijd van vier jaar (juni 2006-juni 2010). Het wordt wereldwijd erkend als de belangrijkste impuls voor onderzoek en ontwikkeling met betrekking tot duurzame opslag en toegankelijkheid van digitaal materiaal.

TEL The European Library is op initiatief van de Conference of European National Librarians (CENL) in 2004 door de KB als operationele dienst ontwikkeld. In opdracht van CENL is de KB sindsdien host en uitvoerder van TEL. Inmiddels is TEL uitgegroeid tot een dienst die de Europese nationale bibliotheken ondersteunt bij het integraal vindbaar en doorzoekbaar maken van de eigen digitale en papieren collecties via een centrale portal en bij het gebruikmaken van technische standaarden. Binnen TEL wordt een reeks projecten ontwikkeld en uitgevoerd.

TELplus Dit project in het kader van The European Library loopt binnen het Europese eContentPlus-programma. Het wil onder andere het ocr'en van reeds gescande collecties ten behoeve van een betere doorzoekbaarheid, en het gebruik van Web 2.0-diensten in de *digital library*-omgeving bevorderen. Daarnaast worden binnen dit project de collecties van de nieuwste twee leden van de EU, Bulgarije en Roemenië, aan TEL toegevoegd. Het project loopt tot en met 2009.

Internationale samenwerking - wereldwijd

CDNL Conference of Directors of National Libraries. Als nationale bibliotheek van Nederland participeert de KB op directieniveau in dit mondiale samenwerkingsverband van nationale bibliotheken.

IFLA De KB neemt actief deel in de wereldwijde koepelorganisatie voor bibliotheken, de International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). Het hoofdkwartier van de IFLA is gehuisvest in het KB-gebouw. Daarnaast zijn KB-managers ruim vertegenwoordigd in de verschillende standing committees (National Libraries, Management and Marketing, Preservation and Conservation, Rare Books and Manuscripts).

ICADS (IFLA-CDNL Alliance for Digital Strategies). De KB is partner in ICADS, het samenwerkingsverband van de nationale bibliotheken van Australië, Duitsland, Portugal, Groot-Brittannië, de Verenigde Staten en Nederland, onder de vlag van IFLA en de CDNL.

Doel van de alliantie is het ontwikkelen van strategieën en up to date houden van digitale bibliotheekontwikkelingen bij de nationale bibliotheken. De drie grote thema's daarbij zijn het bouwen van digitale collecties, het beheren daarvan en het bevorderen van toegang tot die digitale collecties.

IIPC International Internet Preservation Consortium. De KB is voor wat betreft haar webarchiveringsactiviteiten lid van de IIPC. Binnen dit consortium vindt wereldwijde afstemming plaats op het gebied van webarchivering en worden nieuwe initiatieven opgezet op dit terrein. Verder worden binnen het kader van de IIPC bestaande tools voor webarchivering doorontwikkeld en nieuwe tools en strategieën opgezet. De KB is hierbij nauw betrokken.

KB in de pers

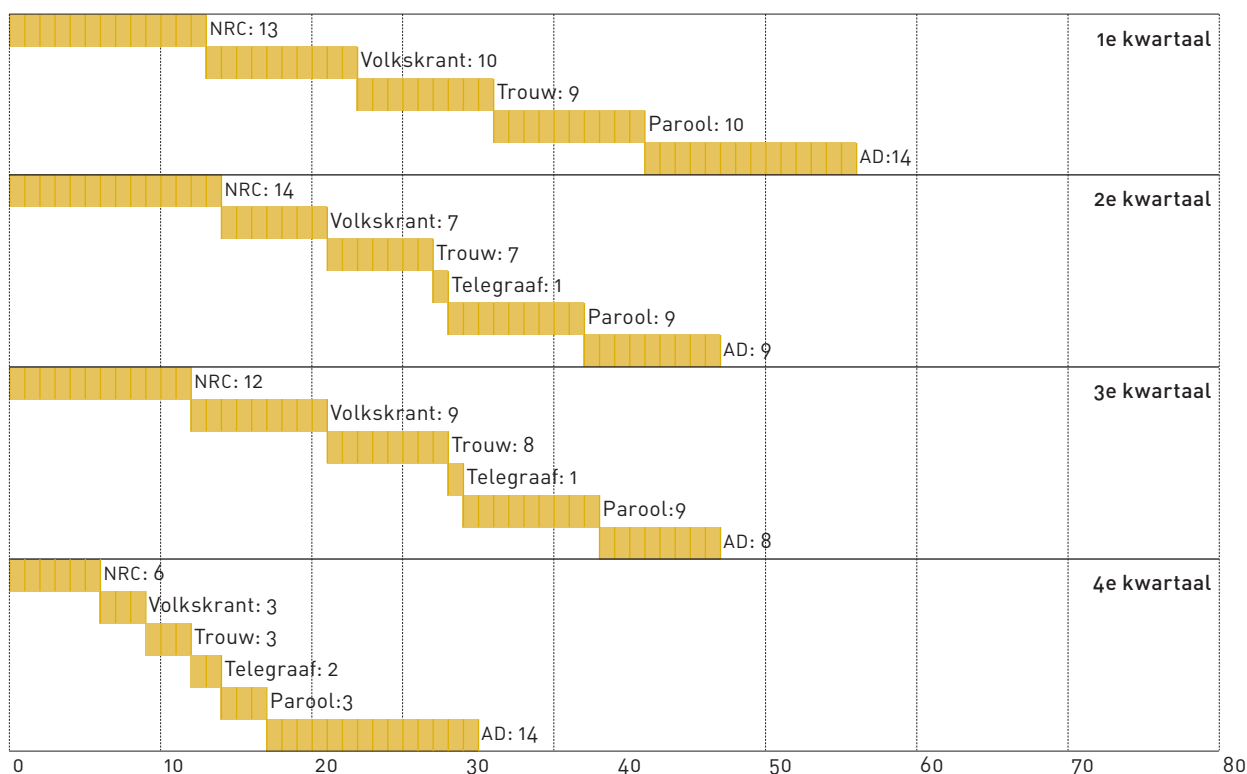
Jaaroverzicht knipsels 2008

De KB laat permanent onderzoek doen naar vermeldingen in de gedrukte pers (landelijk en regionaal), op de zoektermen KB, Koninklijke Bibliotheek en De Verdieping van Nederland. De vermeldingen leveren gratis publiciteit (*free publicity*) voor de KB op, die kan worden weergegeven in de zogenaamde advertentiewaarde. Deze wordt bepaald aan de hand van o.a. de pagina van de vermelding in het gedrukte medium, de omvang van het bericht en de verspreiding.

In 2008 bedroeg de totale advertentiewaarde in free publicity ruim M€ 2,4. Er waren 722 vermeldingen

	Totaal 2008	eerste kwartaal	tweede kwartaal	derde kwartaal	vierde kwartaal
Advertentiewaarde:	€ 2.412.158	€ 634.771	€ 543.647	€ 719.151	€ 514.589
KB	€ 2.383.027	€ 613.458	€ 540.369	€ 717.886	€ 511.314
DVvN	€ 29.131	€ 21.313	€ 3.278	€ 1.265	€ 3.275
Aantal knipsels:	722	187	160	191	182
KB	670	180	157	189	180
DVvN	52	7	3	2	2
Oplage:	50.784.833	13.988.777	14.109.337	12.274.888	10.411.831
KB	49.490.657	13.711.869	13.215.989	12.213.468	10.349.331
DVvN	1.294.176	578.488	591.768	61.420	62.500

Vermelding KB in landelijke dagbladen

23. Hans van Dormolen. 'L*, eciRGBv2 and Metamorfoze: what you see is what you get', in: *Scott Geffert, Adopting ISO Standard for Museum Imaging*, Center for Digital Imaging, Inc. 1/2008.
24. Hans van Dormolen. 'Metamorfoze Preservation Imaging Guidelines', in: *IS&T Archiving 2008, final program and proceedings*. Bern, p. 162-165.
25. Hans van Dormolen. 'Scanning Preservation Microfilms: Key Issues', in: *IS&T Archiving 2008, final program and proceedings*. Bern, p. 203-206.
26. Erik Geleijns. 'Niet gedrukt in Den Haag. Achttiende-eeuwse boeken met een vals Haags impressum'. In: *Jaarboek voor Nederlandse boekgeschiedenis 15* (2008), p. 109-124, ill.
27. Maddy Goetsch. 'Weekboek : Een moord voor een werkplek met licht'. In: *InformatieProfessional*, 12 (2008),12 (december), p 30-32.
28. Jeffrey van der Hoeven, Bram Lohman, Remco Verdegem. 'Requirements for applying emulation as a preservation strategy', in: *IS&T Archiving 2008, final program and proceedings*, Bern, Zwitserland, 2008, p. 71-76.
29. Jeffrey van der Hoeven. 'Onderzoek duurzaamheid Europese wetenschap', in: *eData & research*, 2 (2008), p. 1.
30. Jeffrey van der Hoeven, Frank Houtman. 'Pleidooi voor een softwarearchief', in: *eData & research*, 3 (2008), p. 4.
31. Antoine Isaac, Cassia Trojahn, Shenghui Wang, Paulo Quaresma. 'Using quantitative aspects of alignment generation for argumentation on mappings'. *Proceedings of the 3rd International Workshop on Ontology Matching, 7th International Semantic Web Conference (ISWC 2008)*. Karlsruhe, Germany, October 26, 2008. Paper, Slides. CEUR online Workshop Proceedings.
32. (Antoine Isaac.) Caterina Caracciolo, Jérôme Euzenat, Laura Hollink, Ryutaro Ichise, Antoine Isaac, Véronique Malaisé, Christian Meilicke, Juan Pane, Pavel Shvaiko, Heiner Stuckenschmidt, Ondřej Šváb-Zamazal, Vojtěch Svátek. 'Results of the Ontology Alignment Evaluation Initiative 2008'. *Proceedings of the 3rd International Workshop on Ontology Matching, 6th International Semantic Web Conference (ISWC 2007)*. Karlsruhe, Germany, October 26, 2008. CEUR online Workshop Proceedings.
33. (Antoine Isaac.) Ed Summers, Antoine Isaac, Clay Redding, Dan Krech. 'LCSH, SKOS and Linked Data'. *Proceedings of the International Conference on Dublin Core and Metadata Applications*, (DC 2008). Berlin, Germany, 23 September 2008. Paper.
34. (Antoine Isaac) Anila Angjeli, Antoine Isaac. 'Semantic web and vocabulary interoperability: an experiment with illumination collections'. *Proceedings of the 74th IFLA General Conference*. Québec, Canada, 13 August 2008. Paper (also in French and Spanish).
35. Antoine Isaac, Henk Matthezing, Lourens van der Meij, Stefan Schlobach, Shenghui Wang, Claus Zinn. 'Putting ontology alignment in context: usage scenarios, deployment and evaluation in a library case'. *Proceedings of the 5th European Semantic Web Conference*, (ESWC 2008). Tenerife, Spain, June 5, 2008. Paper, Slides.
36. (Antoine Isaac) Laura Hollink, Mark van Assem, Shenghui Wang, Antoine Isaac, Guus Schreiber. 'Two Variations on Ontology Alignment Evaluation: Methodological Issues'. *Proceedings of the 5th European Semantic Web Conference*, (ESWC 2008). Tenerife, Spain, June 5, 2008. Paper, Slides.
37. (Antoine Isaac.) Laura Hollink, Antoine Isaac, Véronique Malaisé, Guus Schreiber. 'Semantic Web Opportunities for Digital Libraries'. *Presented at the 32nd Library Systems Seminar of the European Library Automation Group (ELAG 2008)*. Wageningen, The Netherlands, 14-16 April 2008. Paper.
38. Antoine Isaac, Henk Matthezing, Stefan Schlobach, Claus Zinn. 'Integrated access to cultural heritage resources through representation and alignment of controlled vocabularies'. In: *Library Review*, 57(3), March 2008. Paper.
39. Antoine Isaac, Ed Summers (eds.). 'skos Simple Knowledge Organization System Primer'. W3C Working Draft, February 21, 2008. Latest Version.
40. Hans Jansen. 'Grootschalige digitalisering'. In: *Karakter : de Koninklijke Bibliotheek onder Wim van Drimmelen 1991-2008 = Character I* onder red. van Martin Bossenbroek en Perry Moree ; [vert.: Helen Clare Coulman ... et al. ; fotogr.: Optische Technieken KB, Jos Uljee ... et al.]. - München : Saur, 2008. - 539 p. : ill. ; 24 cm. - ISBN 978-3-598-11785-5 geb.
41. Jeannette Kok en Theo Gielen. 'Berichten uit de wereld van het oude kinderboek' redactie.
42. Andrea Langendoen. 'De onderkin van oma : een vroeg voorbeeld van silhouetkunst'. In: *Sailing Letters Journaal I. De dominee met het stenen hart en andere overzeese briefgeheimen* / Erik van der Doe, Perry Moree en Dirk J. Tang (redactie), m.m.v. Peter de Bode: Zutphen, Walburg Pers, 2008. - ISBN 978-90-5730-557-3
43. (Ad Leerintveld). *Constantijn Huygens, Twee brieven en een gedicht* / Bezorgd en toegelicht door Ad Leerintveld. Woold-'t Harkel, De Uitvreter 2008. [Koppermaandagproject Briefpost van De Hanzepersen, oplage 100 exx.].
44. Ad Leerintveld. 'Kanselbijbels met 'pijschade'. Over de restauratie van Bijbels uit Groninger kerken'. In: *Groninger Kerken* 2008, p. 9-12.

45. Ad Leerintveld. 'Huygens eert Huygens'. In: Saam Nijstad en Ad Leerintveld. *In opdracht van Huygens. De ontdekking van bijzondere stilleven met boeken ter ere van Constantijn en Christiaan Huygens*. Voorburg, Huygensmuseum Hofwijck 2008, p. 24-35.
46. Ad Leerintveld. 'Stedestemmen voor de Vrije Nederlanden. Historische argumentatie in een gedichtenreeks van Constantijn Huygens'. In: *De zeventiende eeuw* 24 (2008), p. 14-24.
47. Ad Leerintveld. Recensie van: E. Stronks en P. Boot (red.). 'Learned Love. proceedings of the emblem Project Utrecht Conference on Dutch Love emblems and the Internet' (november 2006). Den Haag, DANS, 2007 [DANS Symposium Publications 1.]. In: *De zeventiende eeuw* 24 (2008), p. 138-139.
48. Ad Leerintveld. Inleiding en vijf bijdragen in: *Stijl : Bijzondere aanwinsten van de Koninklijke bibliotheek tijdens het directoraat van Wim van Drimmelen* / Samenstelling en redactie: Ebelin Boswinkel, Maria Kaldenhoven, Elsbeth Kwant, Ad Leerintveld en Reinder Storm. Den Haag, Amsterdam 2008.
49. Jenny Mateboer. 'Alles wat je altijd al over vrouwen wilde weten. Een voorlichtingsboek voor mannen uit de zestiende eeuw', in: *Kennis-maken. Een bloemlezing uit de Middelnederlandse artesliteratuur* onder redactie van Orlanda S.H. Lie en Lenny M. Veltman. Hilversum, Verloren, 2008, p. 181-204.
50. Jenny Mateboer. 'Zij roept almaar om haar vader : Beli van Gulik, een zeemansvrouw uit de achttiende eeuw'. In: *Sailing Letters Journaal I. De dominee met het stenen hart en andere overzeese briefgeheimen* / Erik van der Doe, Perry Moree en Dirk J. Tang (redactie), m.m.v. Peter de Bode: Zutphen, Walburg Pers, 2008. - ISBN 978-90-5730-557-3
51. Perry Moree en Wim Oosenbrug (red.), *Wim van Drimmelen. Beleid maak je op de fiets. Uitspraken van de algemeen directeur van de Koninklijke Bibliotheek*. [Uitgeverij Wiebertje, Drimmelen, 2008], 50 genummerde exemplaren.
52. Perry Moree. 'Van lit tot lit gekapt : brieffragmenten over de moord op de gebroeders De Witt'. In: *Sailing Letters Journaal I. De dominee met het stenen hart en andere overzeese briefgeheimen* / Erik van der Doe, Perry Moree en Dirk J. Tang (redactie), m.m.v. Peter de Bode: Zutphen, Walburg Pers, 2008. - ISBN 978-90-5730-557-3
53. Jozé Mulders. 'Want van eene zoen gaat nooit een maget zwanger'. Over een geschreven dialoogvers, buitgemaakt op De Hoogkarspel (1781 gekaapt bij Kaap de Goede Hoop). In: *Sailing Letters Journaal I. De dominee met het stenen hart en andere overzeese briefgeheimen* / Erik van der Doe, Perry Moree en Dirk J. Tang (redactie), m.m.v. Peter de Bode: Zutphen, Walburg Pers, 2008. - ISBN 978-90-5730-557-3
54. Yola Park. 'Taal is emotie', In: *Eerlijk zullen we alles delen : verkenningen naar interoperabiliteit* / samengest. door Sander Zwienink en Pieter Wisse. - Den Haag : Forum Standaardisatie, 2008. - 398 p. : ill. ; 24 cm. - ISBN: 978-90-79490-02-8 geb.
55. Maria Patijn. 'Weest gegroet mijn live vader. Annetje Yochems leert schrijven'. In: *Sailing Letters Journaal I. De dominee met het stenen hart en andere overzeese briefgeheimen* / Erik van der Doe, Perry Moree en Dirk J. Tang (redactie), m.m.v. Peter de Bode: Zutphen, Walburg Pers, 2008. - ISBN 978-90-5730-557-3
56. (Judith Rog.) Robèrt Gillesse, Judith Rog en Astrid Verheusen. 'Life beyond TIFF: Alternative File Formats for Storage of Master Image Files', in: *IS&T Archiving 2008, final program and proceedings*, Bern, Zwitserland, 2008, p. 41-44.
57. Judith Rog en Robèrt Gillesse. 'Is er leven na ongecomprimeerde TIFF? Alternatieve bestandsformaten voor opslag van imagebestanden', in: *Fotografisch Geheugen*, 61 (december 2008) , p. 22-25.
58. Dennis Schouten. 'De metamorfose van Metamorfoze. Digitalisering als massaconservingsmethode', in: *InformatieProfessional*, jrg. 2008, nummer 2, p. 22-25.
59. B. Sierman. 'Long-term preservation for Institutional Repositories'. In: *A Driver's Guide to European Repositories*. Edited by Kasja Weenink, Leo Waaijers & Karen van Godtsenhoven. Amsterdam University Press, 2008 pp 153-180. Ook op: <http://dare.uva.nl/aup/nl/record/260224>
60. Barbara Sierman, Raymond J. van Diessen, Christopher Lee. 'Component Business Model for Digital Repositories. A Framework for Analysis'. *IPRES 2008 Proceedings* p. 13-20. Zie: <http://www.bl.uk/ipres2008/ipres2008-proceedings.pdf>
61. (Barbara Sierman.) 'Long term Preservation of Enhanced Publications' In: *Technology Watch report Deliverable D4.3. DRIVER, Digital Repository Infrastructure Vision for European Research II Driver II Project* , 2008 (p.59-73). Zie: <http://www.driver-repository.be/media/docs/D43.pdf>
62. B. Sierman. 'The Jigsaw Puzzle of Digital Preservation'. Presentation at the 22nd Annual Meeting of the Board of Directors of the Foundation CENL, Zagreb, September 24th to 27th, 2008. Zie: <http://www.alliancepermanentaccess.eu/item.php?id=31>
63. Fleur Stigter, Sally Chambers and Louise Edwards. 'The European Library – gateway to the resources of Europe's national libraries'. In: *IFLA Journal*. - Volume 34 (2008) No. 3, pp. 256-265. ISSN 0340-0352 SAGE Publications. Zie ook de [pdf](#).
64. (Reinder Storm.) Hoveen. 'Made in Rotterdam'. [Met een aantekening door Reinder Storm]. Den Haag, 2008. 13 p. Oplage van 40 genummerde exemplaren. Uitg. bij het afscheid van H. van der Hoeven van de Koninklijke Bibliotheek.

- NCDD Nationale Coalitie voor Digitale Duurzaamheid
- NED Nederlands Erfgoed: Digitaal!
- NESTOR Competentienetwerk Langetermijnarchivering
- NIAS Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and the Social Sciences
- NMI Nederlands Muziek Instituut
- NOB Nederlands Omroepbedrijf
- NWO Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek

- OCLC Online Computer Library Center
- OCR Optical Character Recognition
- OCW (Ministerie van) Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

- PARSE Permanent Access to the Records of Science in Europe
- PDA Personal Digital Assistant
- PLANETS Preservation and Long-term Access through Networked Services
- PLOS Public Library of Science

- RGD Rijksgebouwendienst
- RKD Rijksbureau voor Kunsthistorische Documentatie

- STCN Short-Title Catalogue, Netherlands
- STITCH Semantic Interoperability To access Cultural Heritage
- STM (International Association of) Scientific, Technical & Medical publishers
- SURF Samenwerkingsorganisatie van het hoger onderwijs en onderzoek op het gebied van netwerkdienstverlening en informatie- en communicatietechnologie

- TEL The European Library
- TIFF Tagged Image File Format
- 3TU Federatie van drie technische universiteiten: TU Delft, TU Eindhoven, TU Twente

- UB Universiteitsbibliotheek
- UDCC Universal Decimal Classification Consortium
- UKB (Samenwerkingsverband van) Universiteitsbibliotheken en de KB

- VO Veiligheidsoverleg
- VWS (Ministerie van) Volksgezondheid, Welzijn en Sport

- WFHI Willem Frederik Hermans Instituut
- WHOO (Wetsvoorstel) Wet op het Hoger Onderwijs en Onderzoek
- WHW Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek
- WSF (Bibliotheek met) Wetenschappelijke Steunfunctie

Colofon

Het Jaarverslag 2008 is een uitgave van de Koninklijke Bibliotheek, Den Haag
Copyright © Koninklijke Bibliotheek, Den Haag 2009

redactie Koninklijke Bibliotheek
ontwerp en opmaak Joke Mestdagh, Amsterdam

